

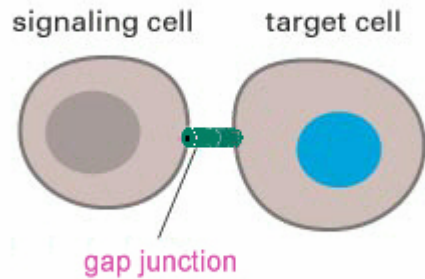
Molekuláris sejtbiológia:

Receptorok és szignalizációs mechanizmusok

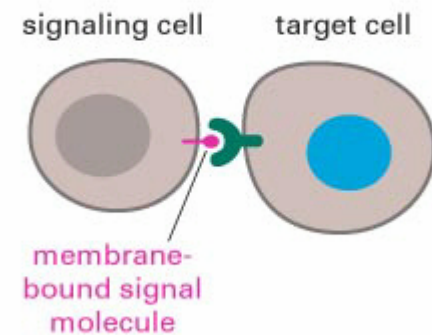
Dr. habil Kőhidai László
Semmelweis Egyetem
Genetikai, Sejt- és Immunbiológiai Intézet

Sejtek szignalizációs kapcsolatai

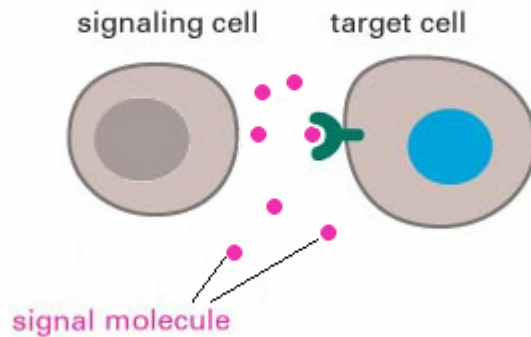
1) GAP JUNCTIONDEPENDENT

2) CONTACT-DEPENDENT

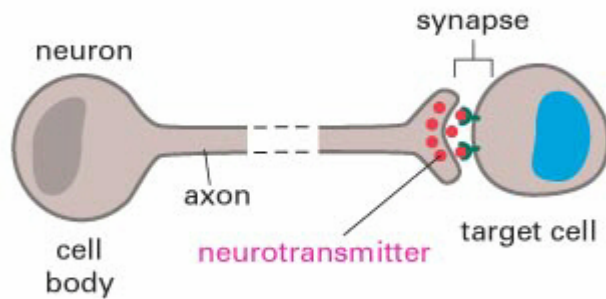

3) SECRETION-DEPENDENT

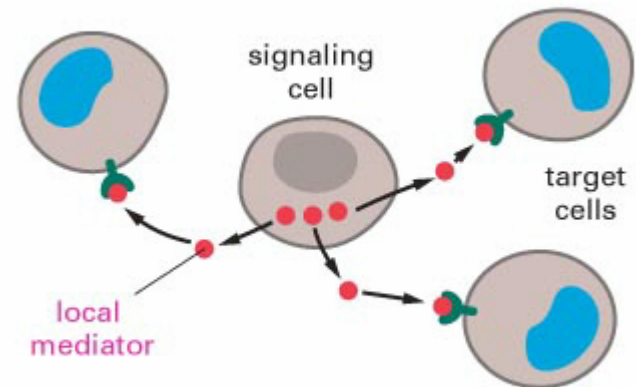

Sejtek szignalizációs kapcsolatai

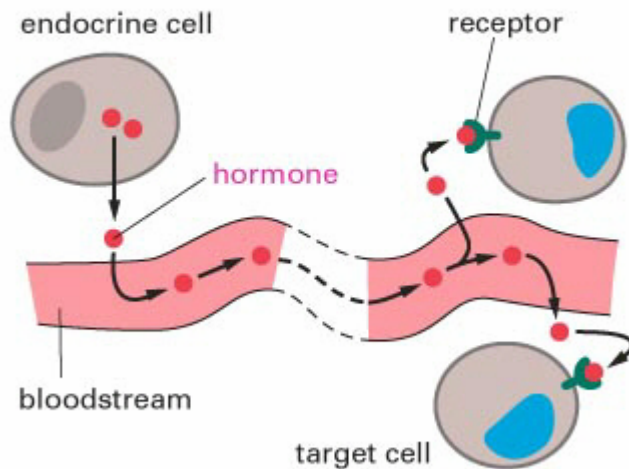
(1) NEURONAL

(2) PARACRINE

(3) ENDOCRINE

Receptorok osztályozása

Elhelyezkedés

- Sejtmembrán
- Citoplazma
- Sejtmag

Ligand

- Hormon
- Immun
- Neurotransmitter
- Drog

Szignalizációs mech.

- Ion-csatorna
- G-protein-kapcsolt
- Katalitikus

Receptorok fő jellemzői

- Specifitás - szerkezet
- Affinitás - alacsony konc. Hatásos
- Telíthetőség - receptorok száma
- Reverzibilitás
- Sejt specifikus válaszreakciója

- Down-reguláció

Membrán-receptorok jellemzése

- Intramembrán proteinek
  - glikoproteinek
  - glikolipidek
- Foszfolipidek - motilitás
- Transzmembrán proteinek
- Ligand konc. fokozása
  - receptorok maszkírozása
  - internalizáció

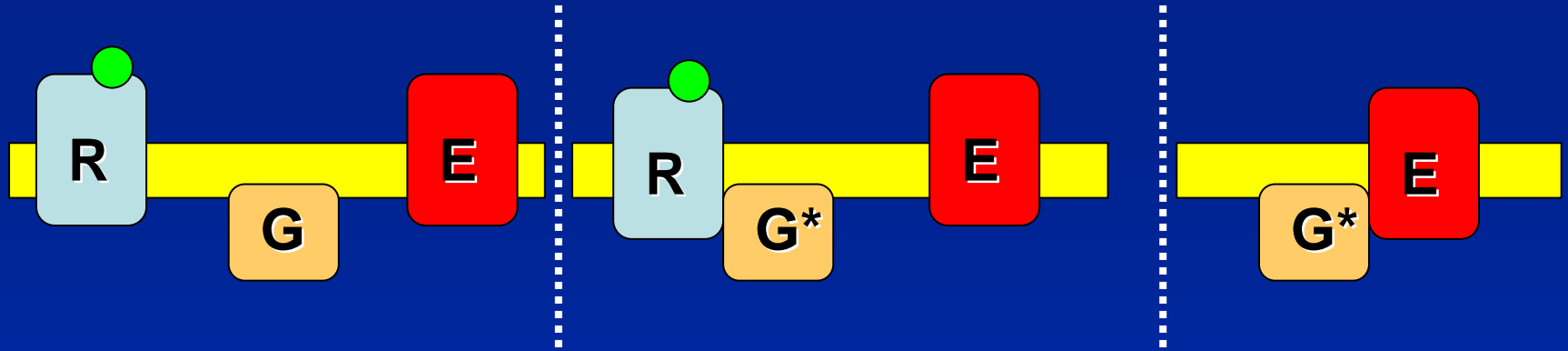
Membrán-receptorokon keresztül ható ligandok

- ACTH, TSH, LH, FSH, GH, EGF, insulin - nagy molekulásúly
- Oxytocin, vasopressin, PTH - kisebb mol.s.
- Aminosav típusú molekulák, adrenalin, hisztamin

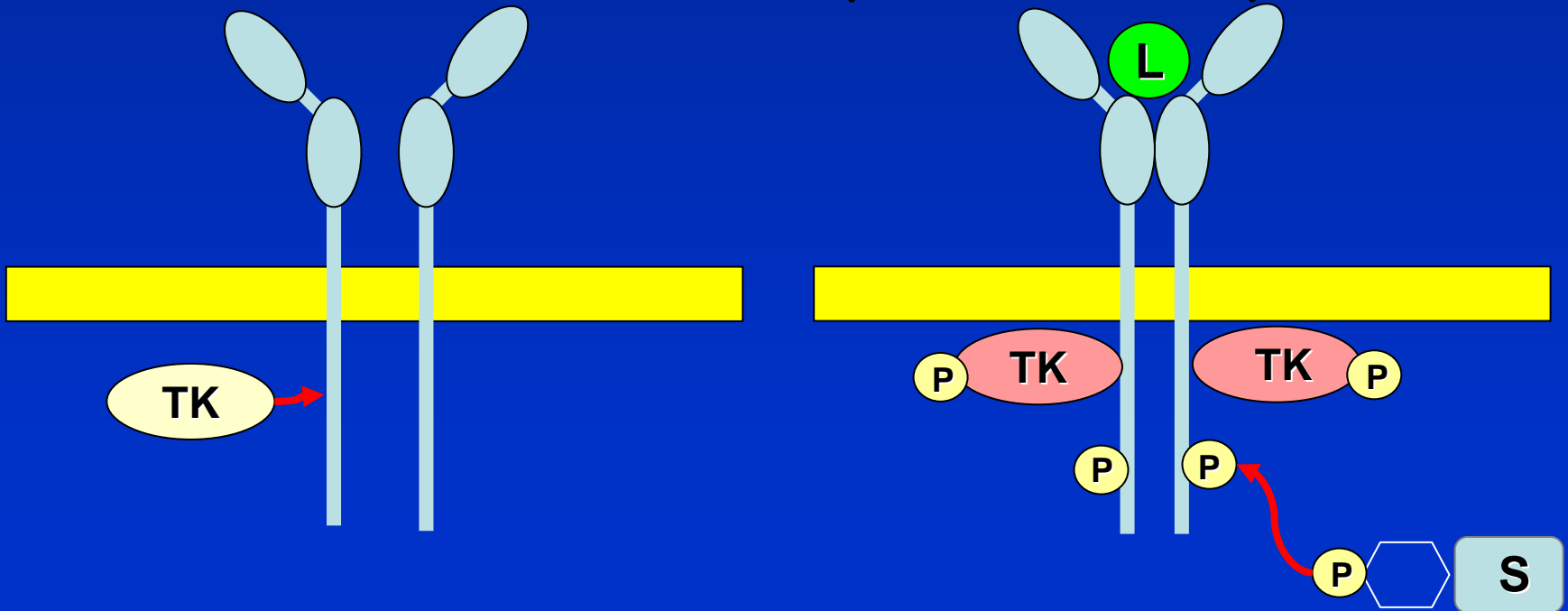
Receptorok fő működési mechanizmusai

G-protein-kapcsolt receptorok

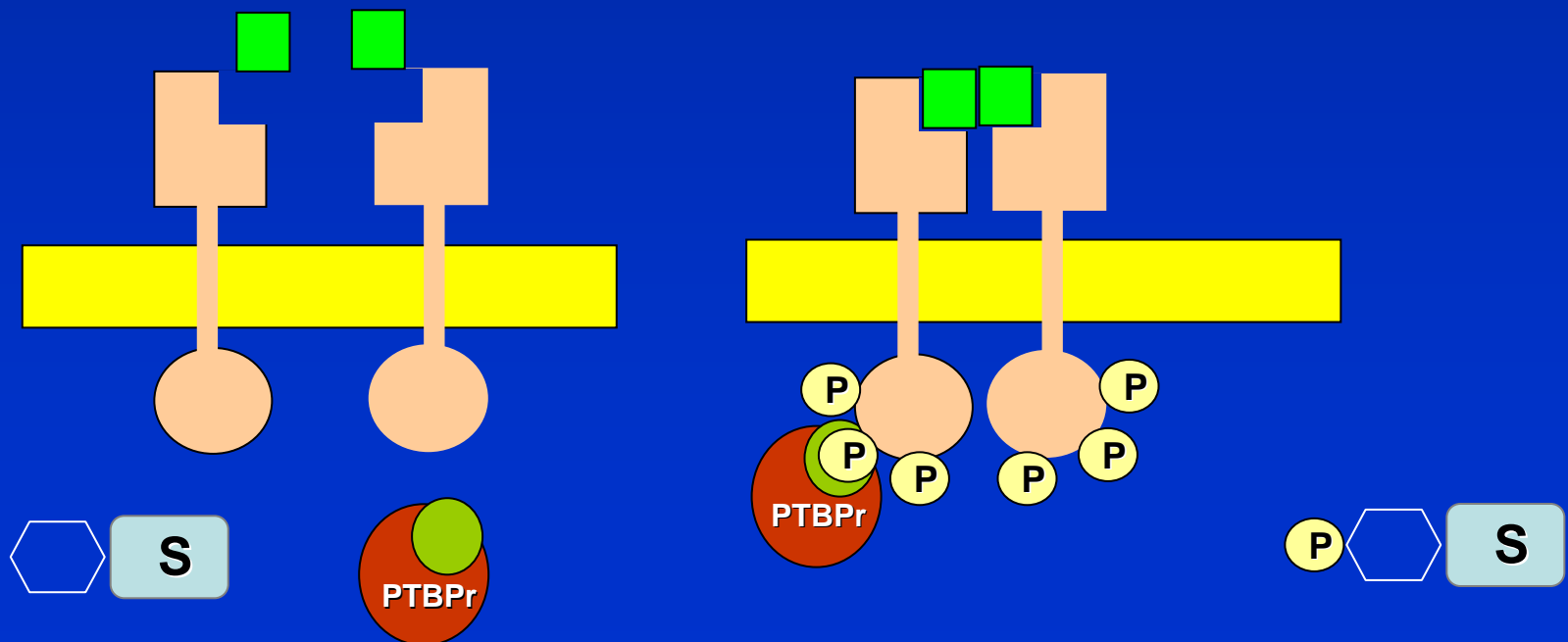
Tirozin-kinázhoz kapcsolt receptorok

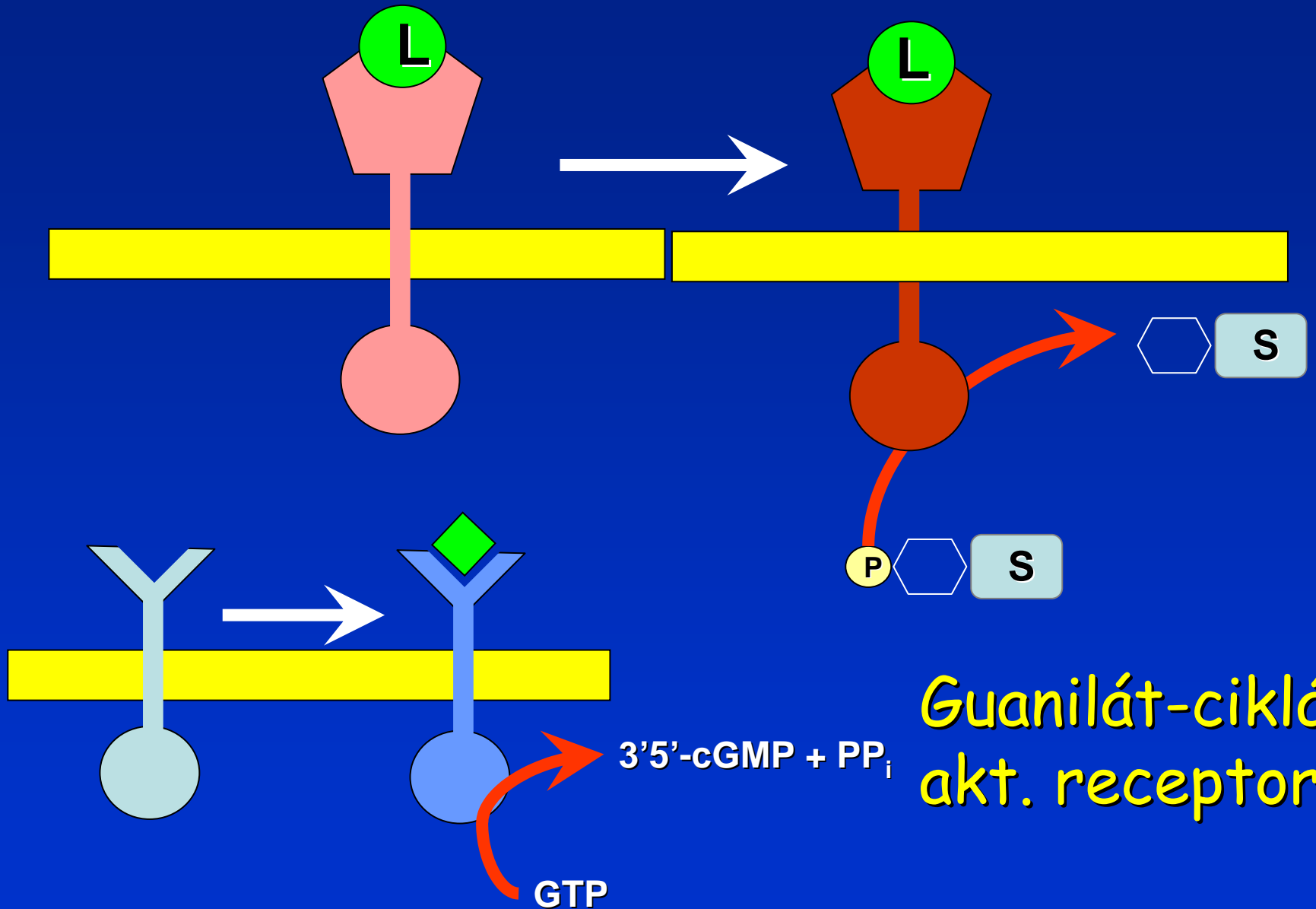
Ioncsatornát működtető receptorok

Receptor tirozin-kinázok

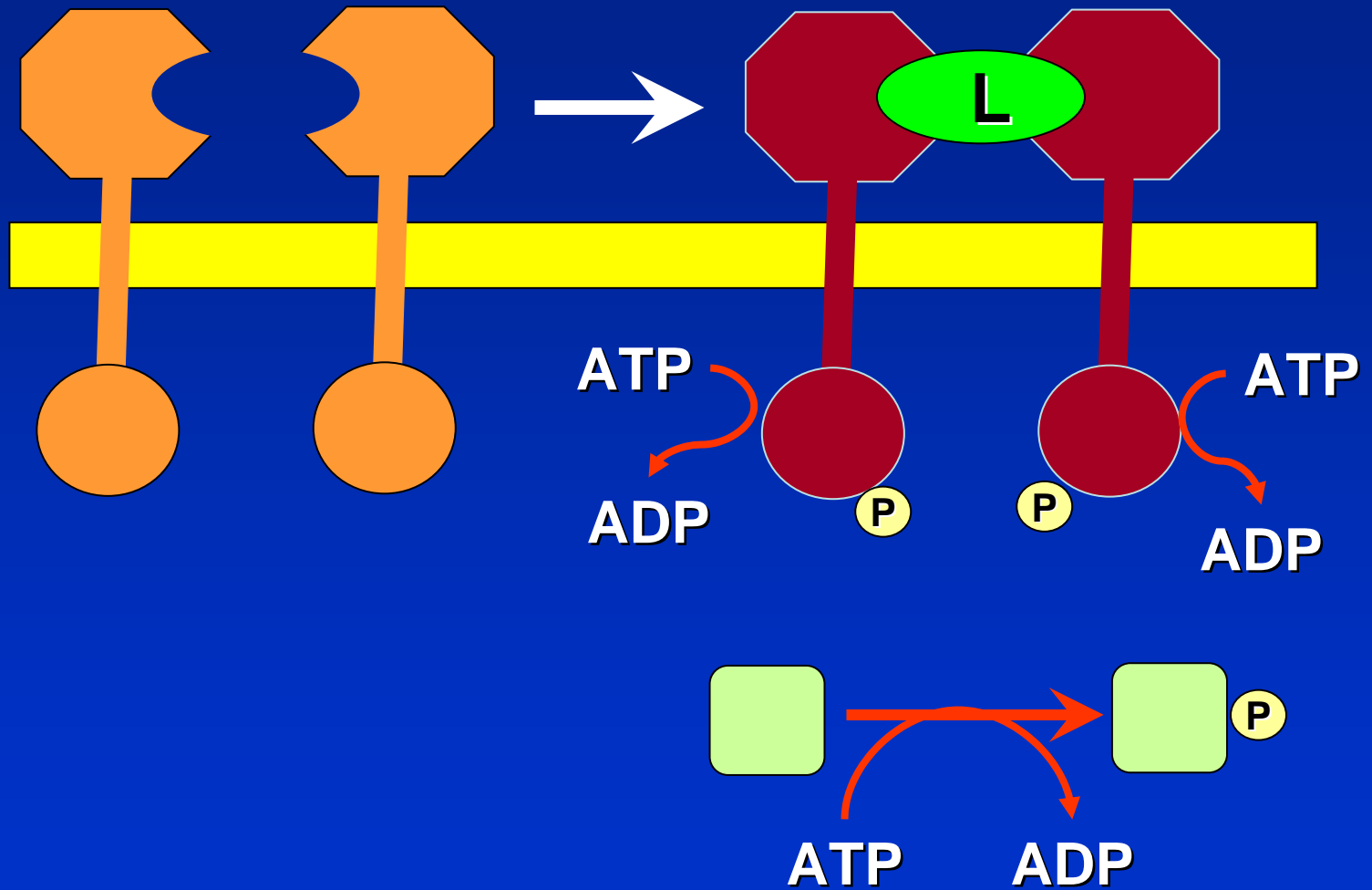

Tirozin-foszfataz aktivitású receptorok

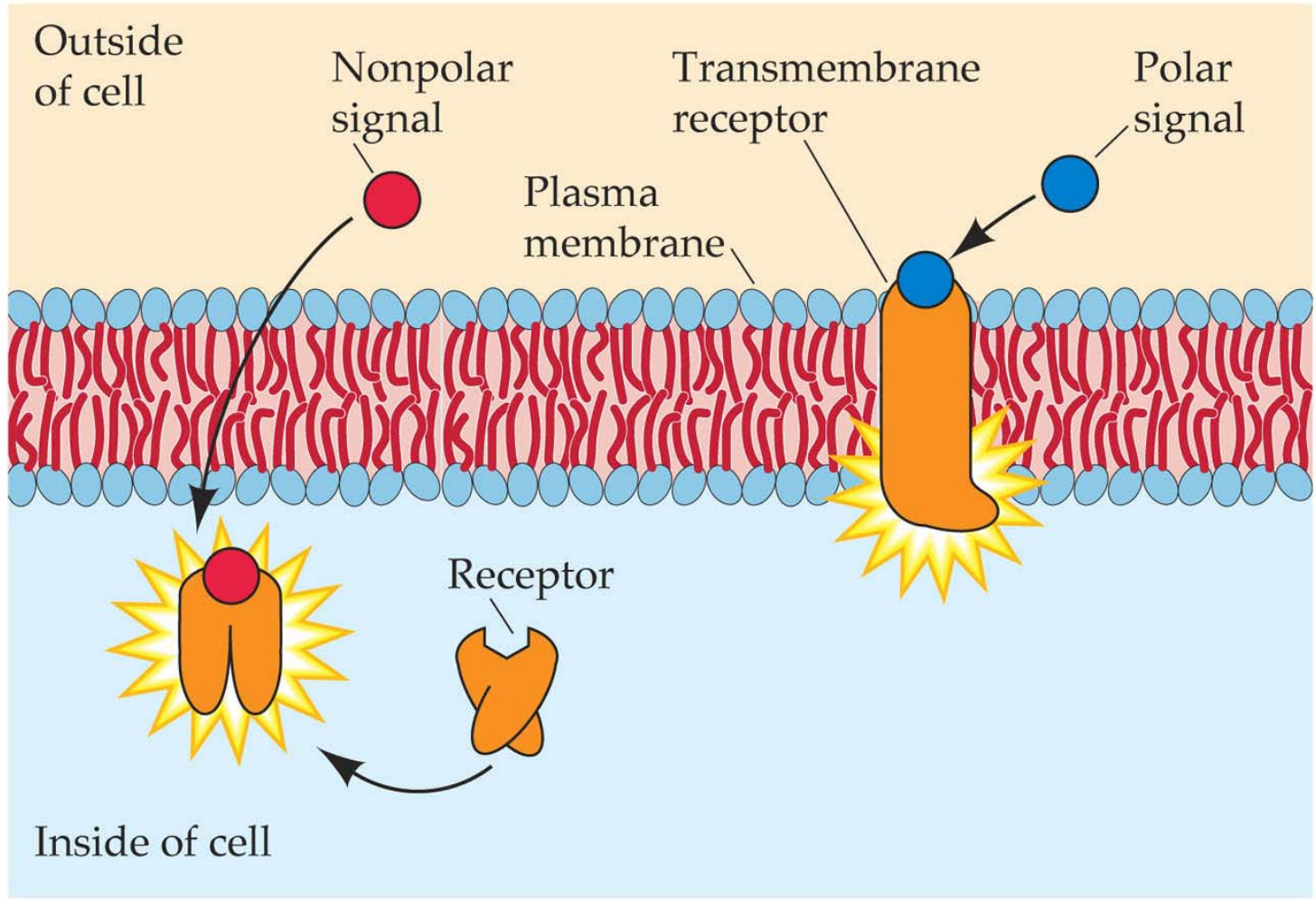

Guanilát-cikláz
akt. receptorok

Ser/Thr kináz receptorok

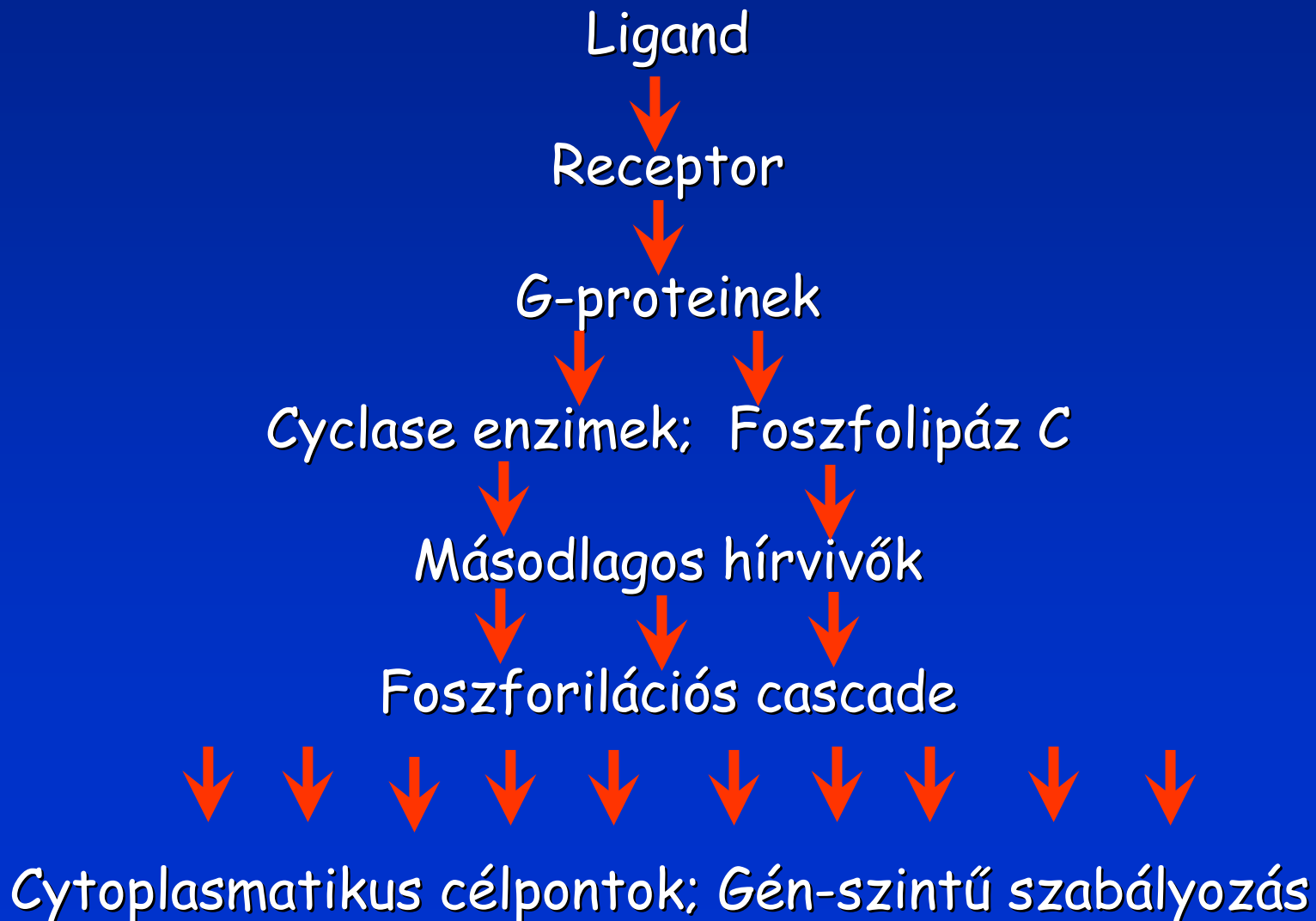

Receptor típusa	Altípus	Ligand
Enzim aktivitással NEM rendelkező	G-proteinhez kapcsolt	Adrenalin, szerotonin, bradikinin
	Tirozin-kinázhoz kapcsolt	IL-2, interferon, eritropoetin
Ioncsatorna működésű		acetilkolin
Saját enzimaktivitással rendelkező	Tirozin-kináz aktivitású	EGF, PDGF, insulin, oncogének
	Tiozin-foszfataz aktivitású	CD-45 foszfataz
	Guanil-cikláz aktivitású	ANF
	Ser/Thr kináz aktivitású	TGF- β

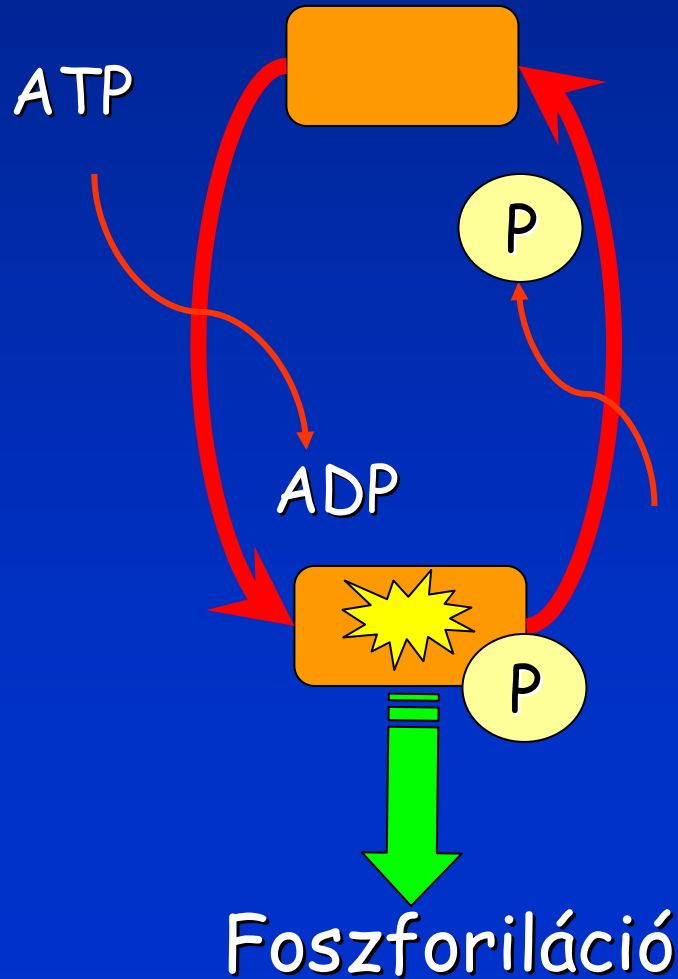
LIFE: THE SCIENCE OF BIOLOGY, Seventh Edition, Figure 15.4 Two Locations for Receptors
© 2004 Sinauer Associates, Inc. and W. H. Freeman & Co.

A membrán-receptorhoz kötött szignalizáció fő útvonala

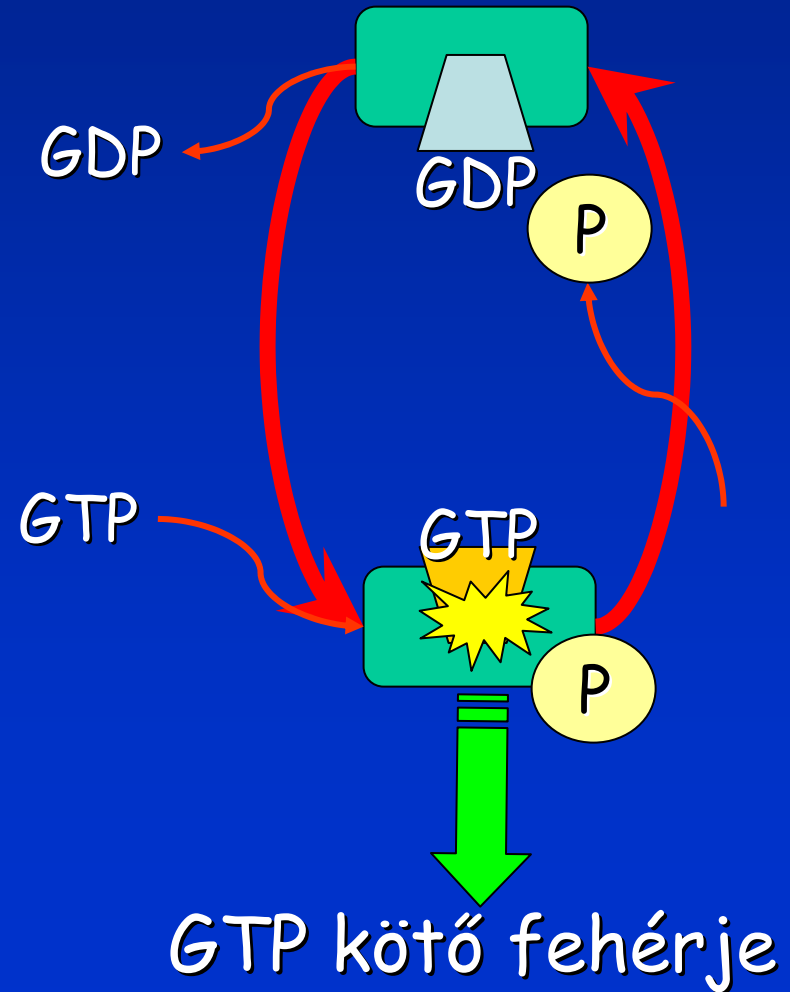

A szignalizáció alapvető mechanizmusai

szignál

szignál

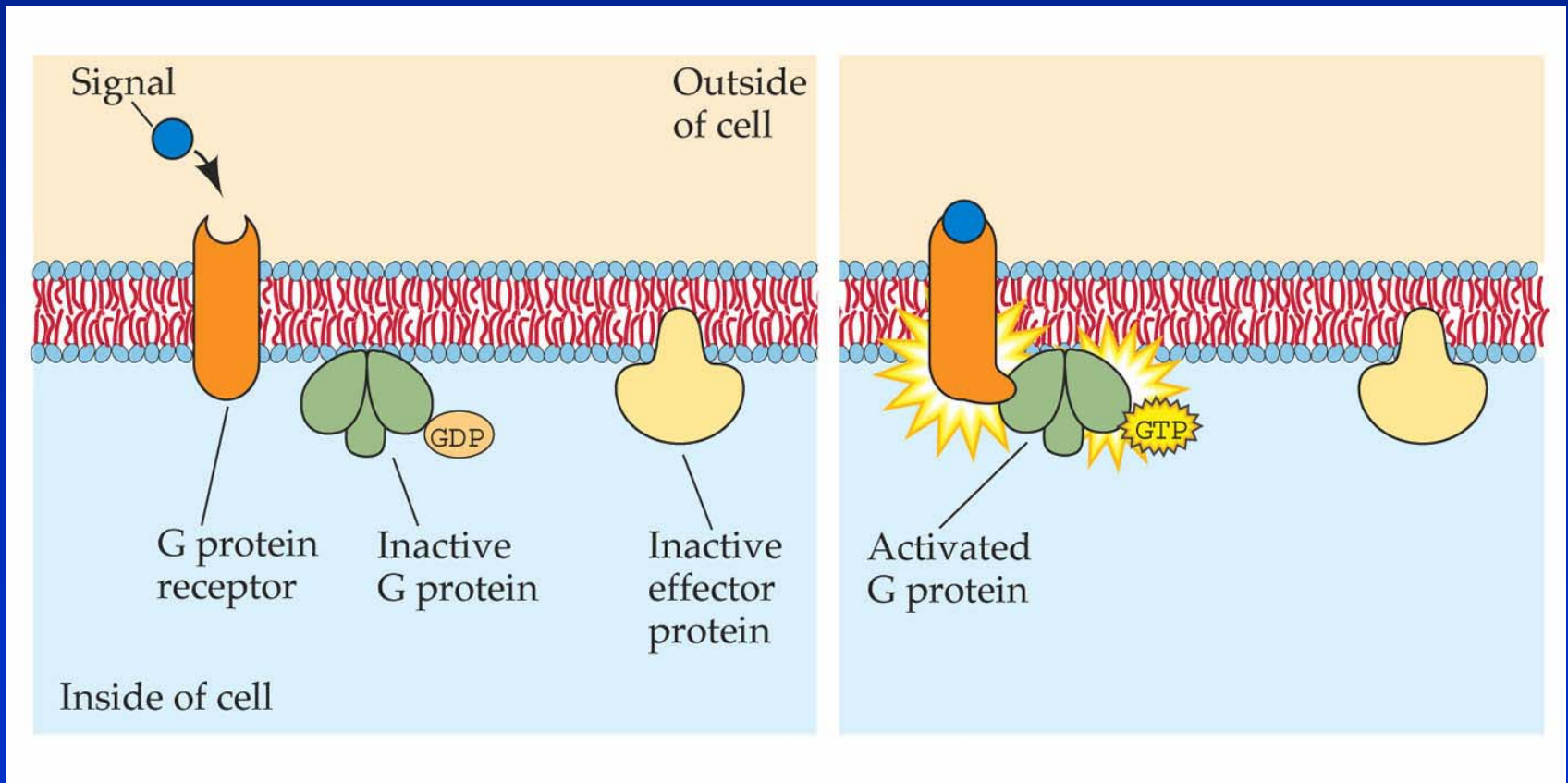
Másodlagos hírvivő molekulák fő típusai

- Ciklikus nukleotidok (cAMP, cGMP)
- Ca^{2+} - calmodulin rendszer
- Inozitol foszfátok (IP3),
- Diacil-glicerin
- NO

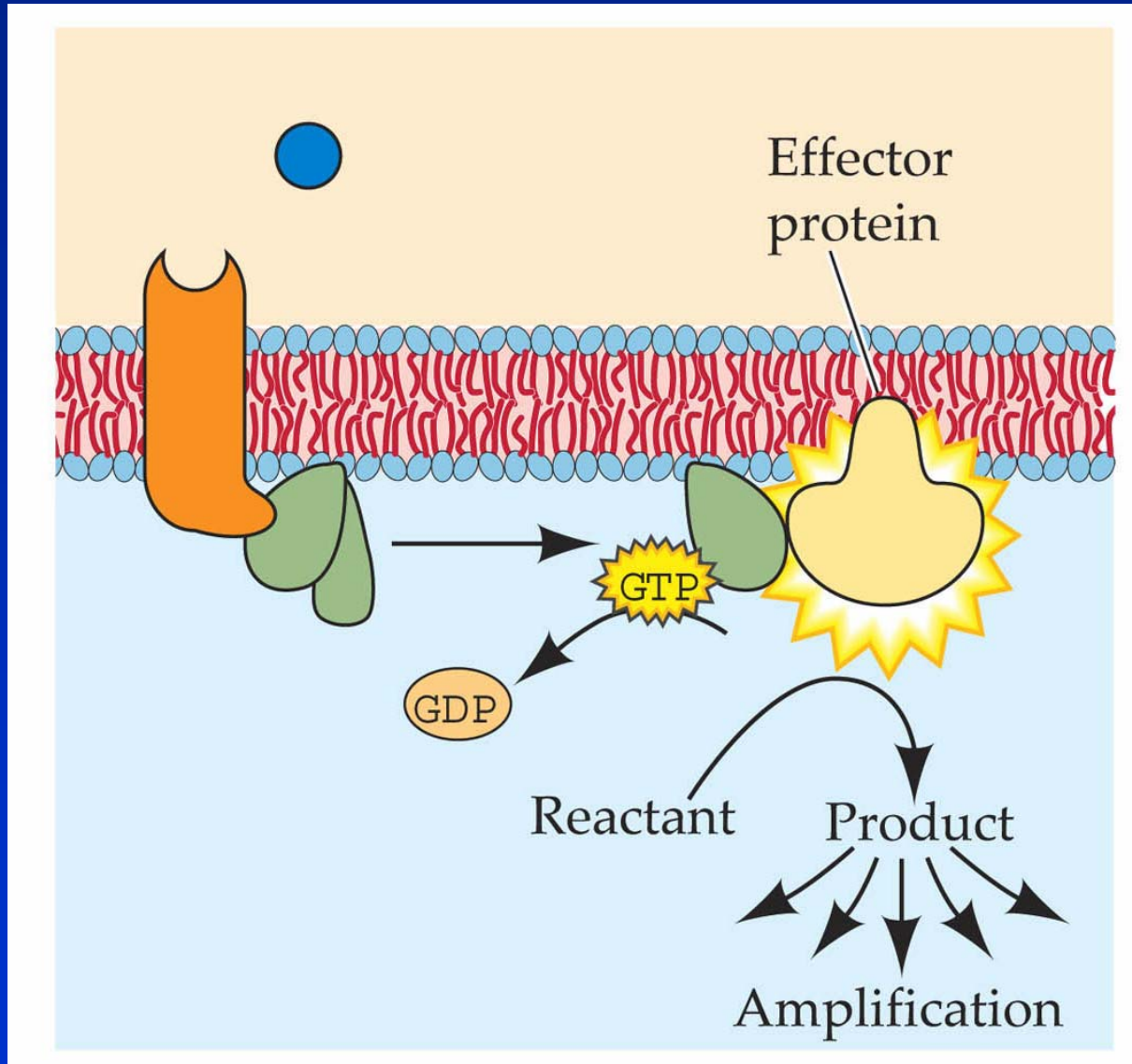

G-proteinhez kapcsolt receptorok

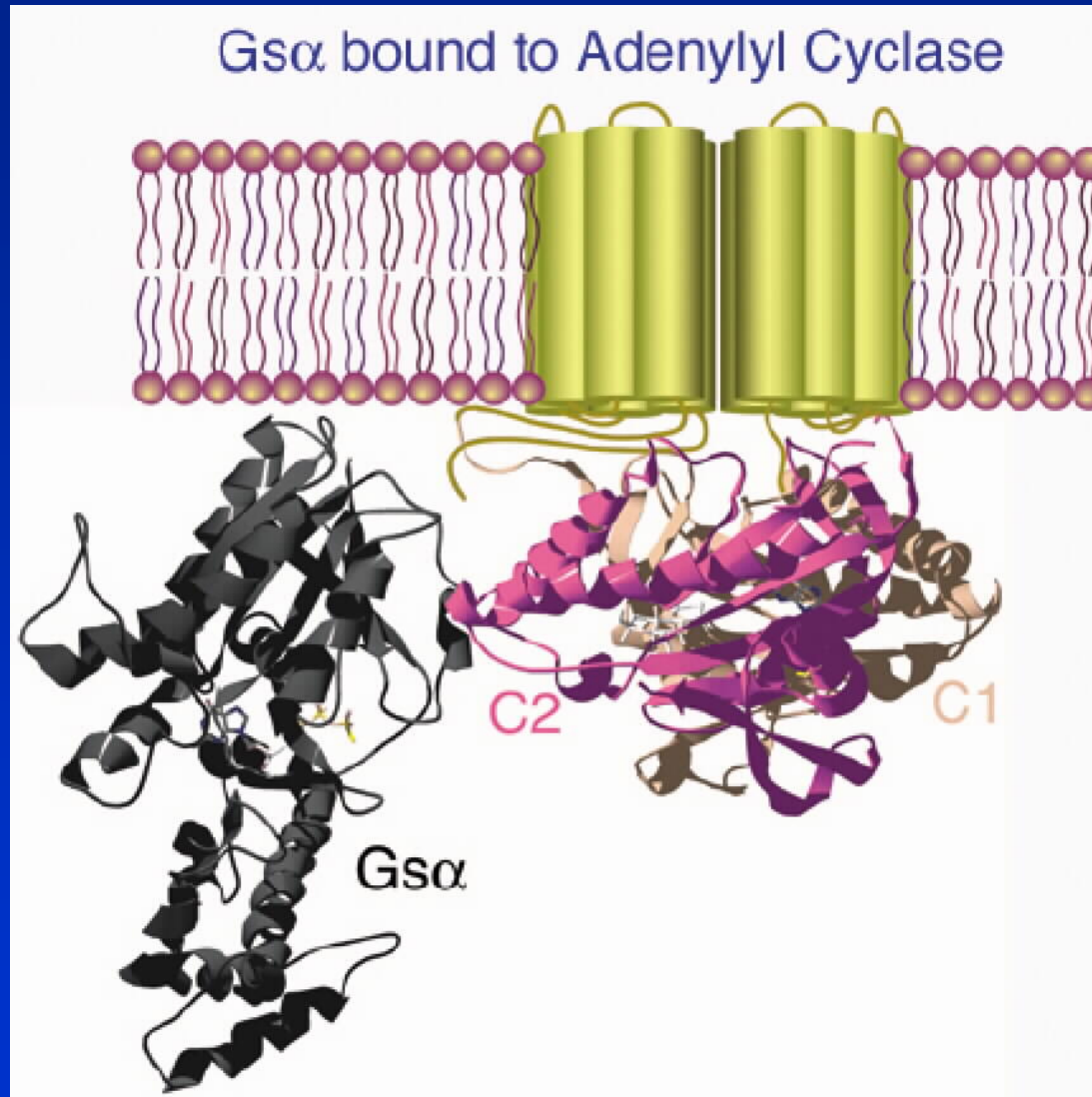
G-proteinek jeltovábbító szerepe

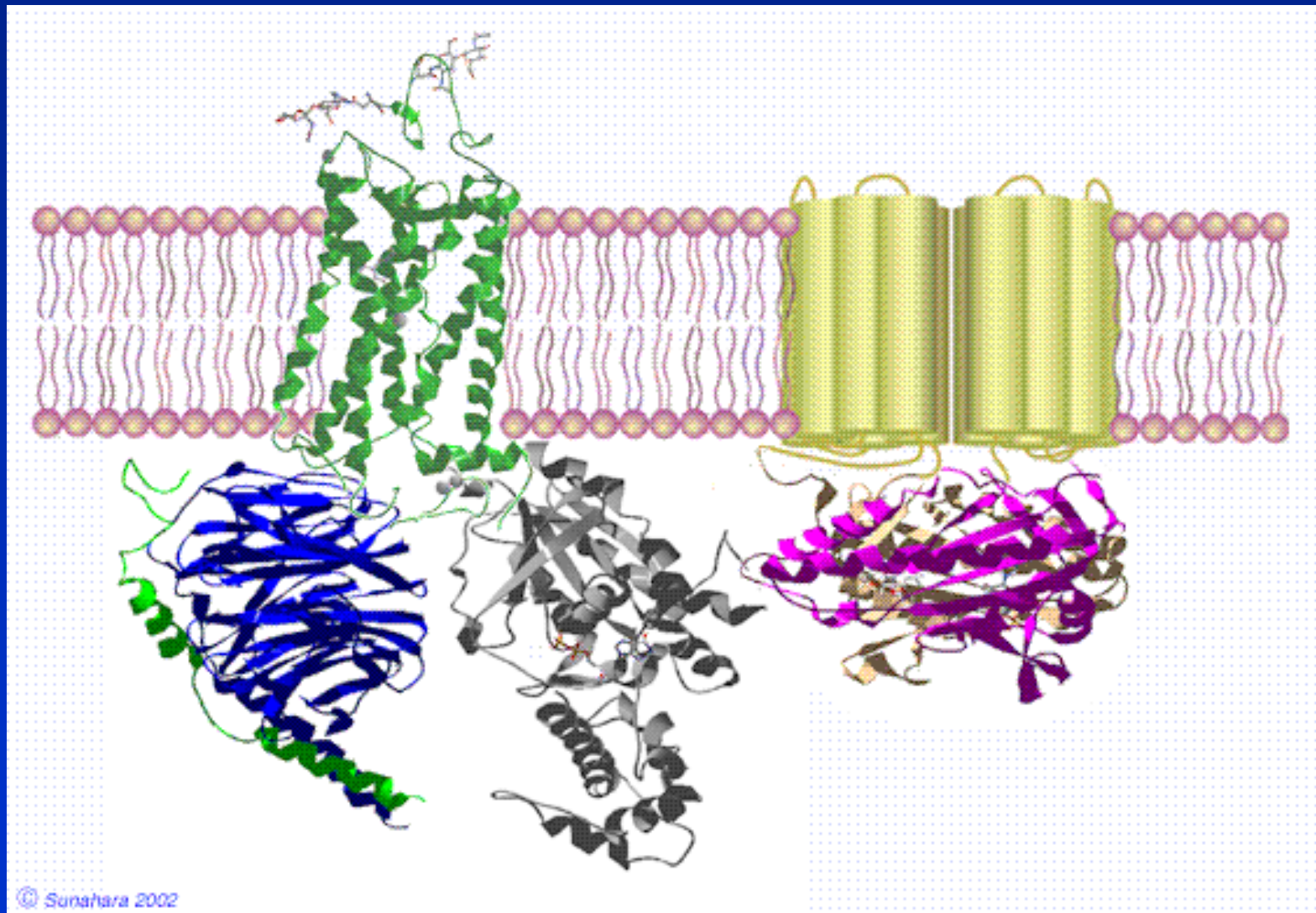
G-proteinek jeltovábbító szerepe

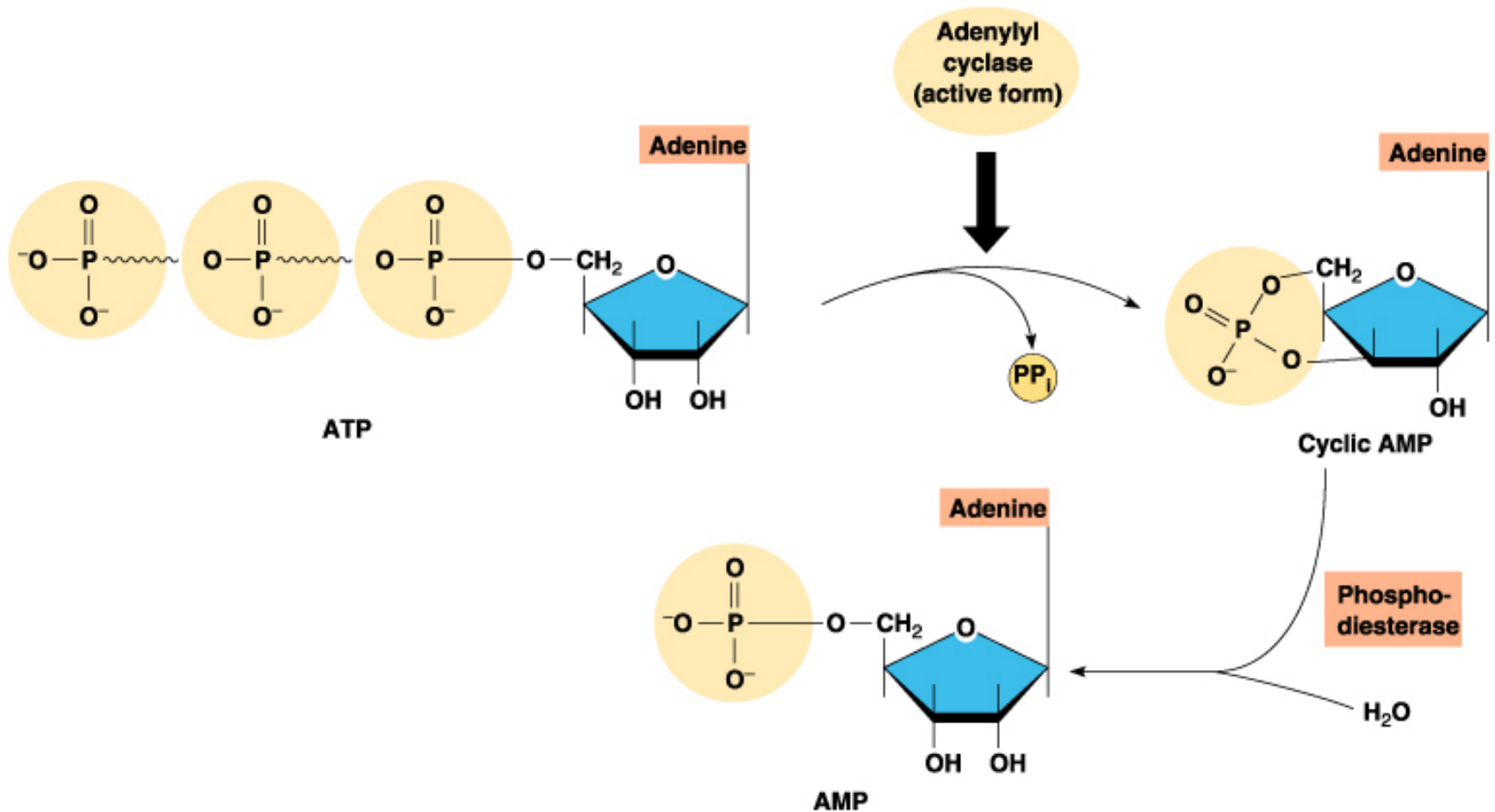
G-protein - Adenyl-cyclase kapcsolat (1)

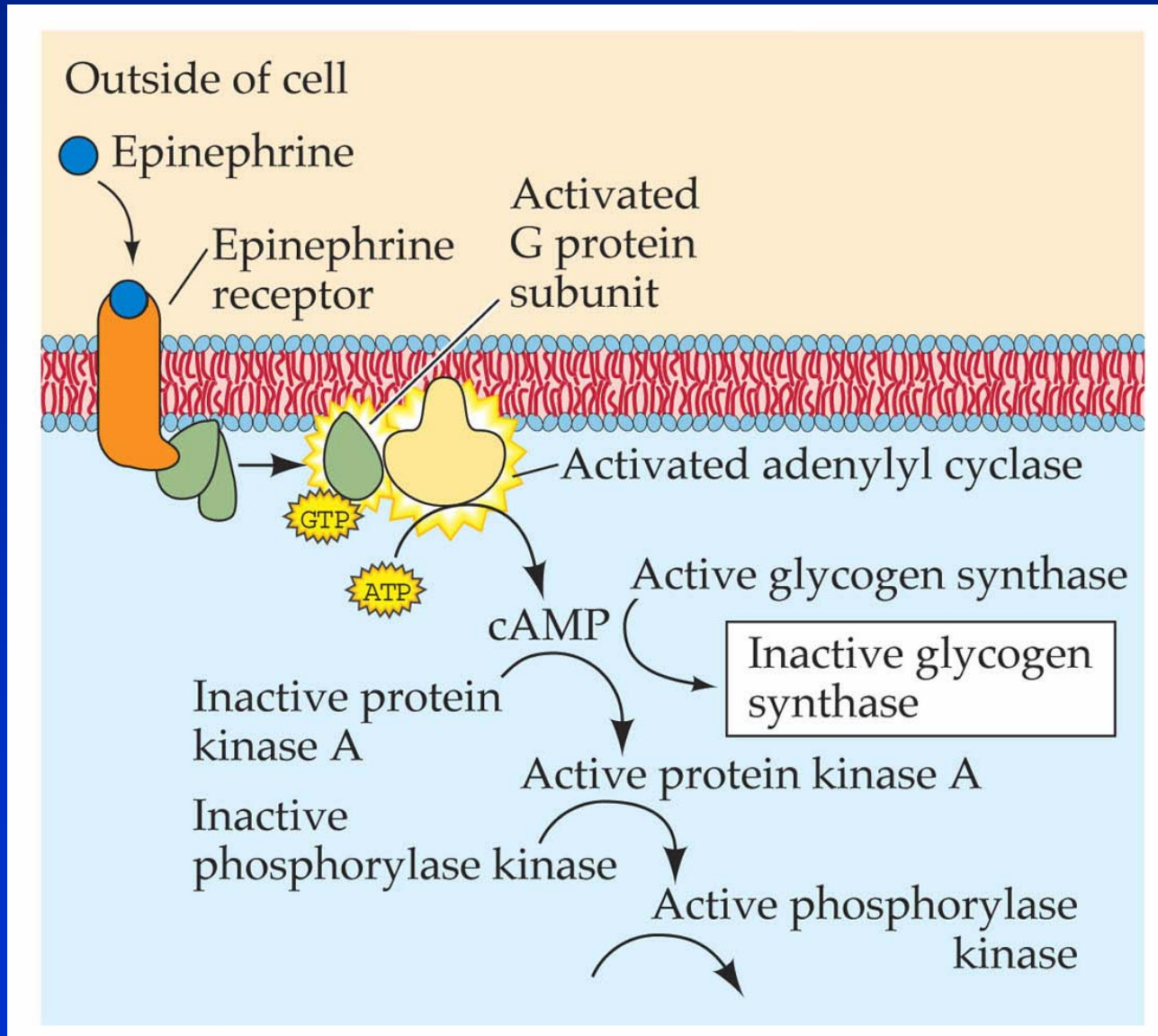
G-protein - Adenyl-cyclase kapcsolat (2)

A cAMP képződése

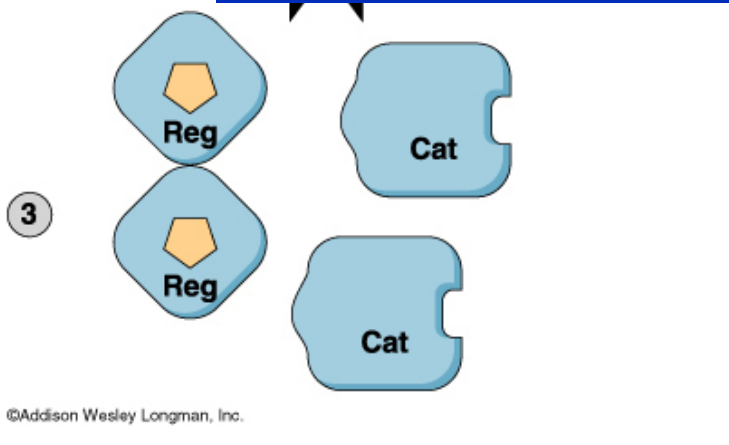
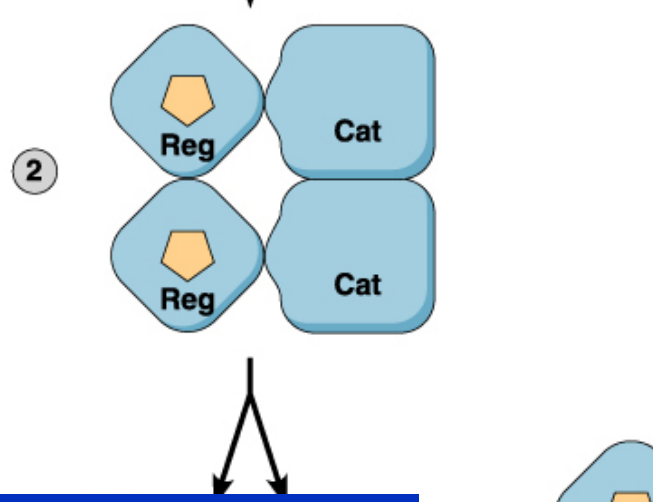
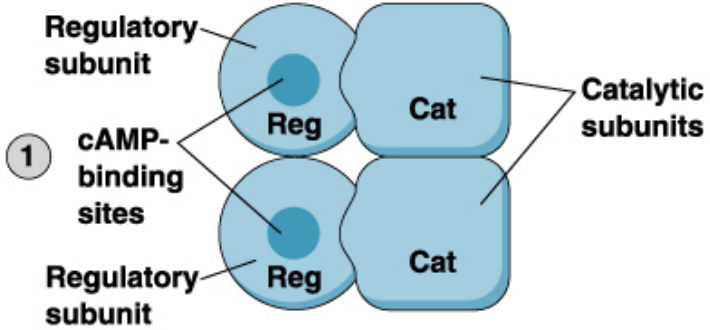

G-protein-Adenyl-cyclase -cAMP szignalizációs út

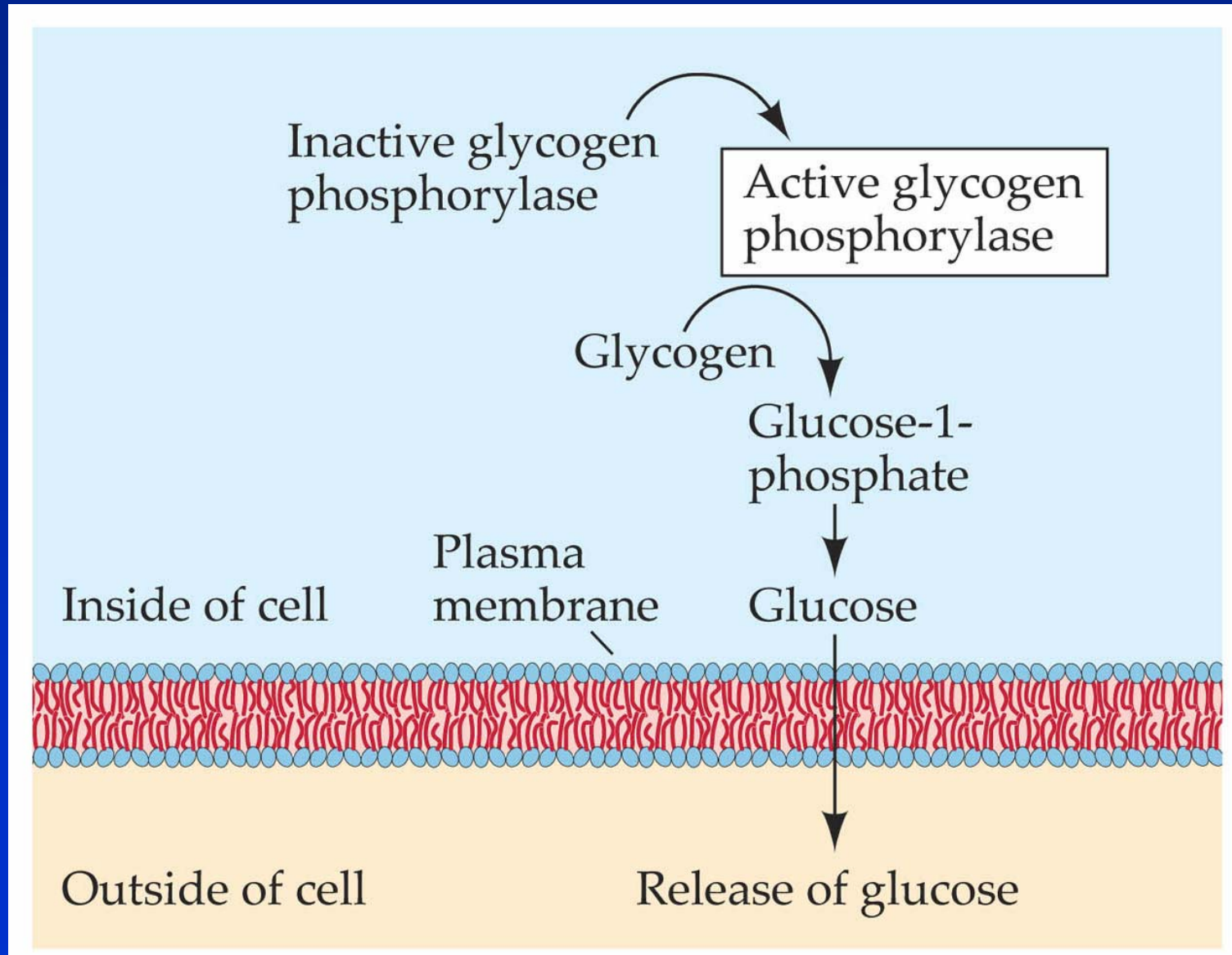

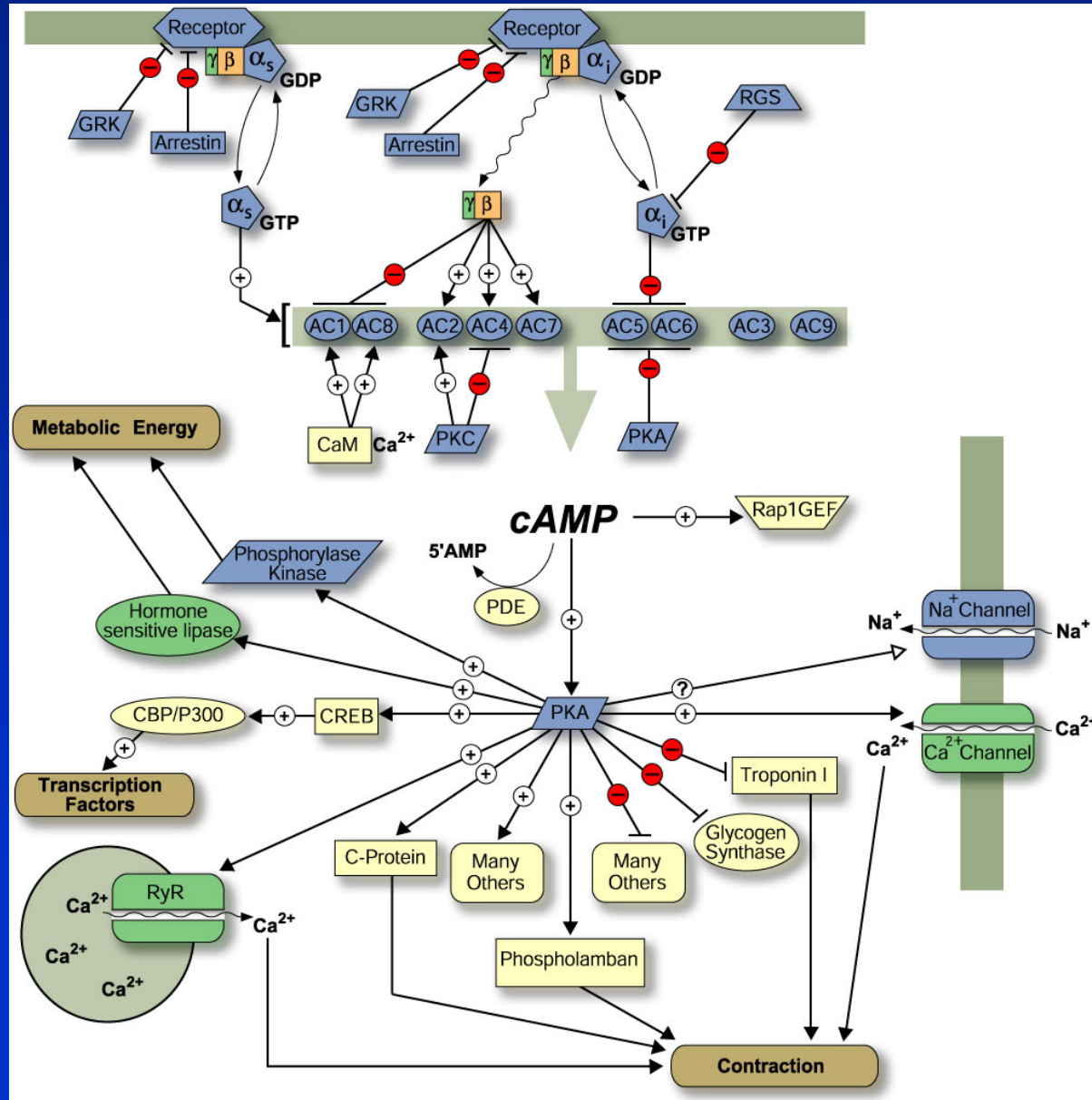
cAMP-Protein kináz A kapcsolat

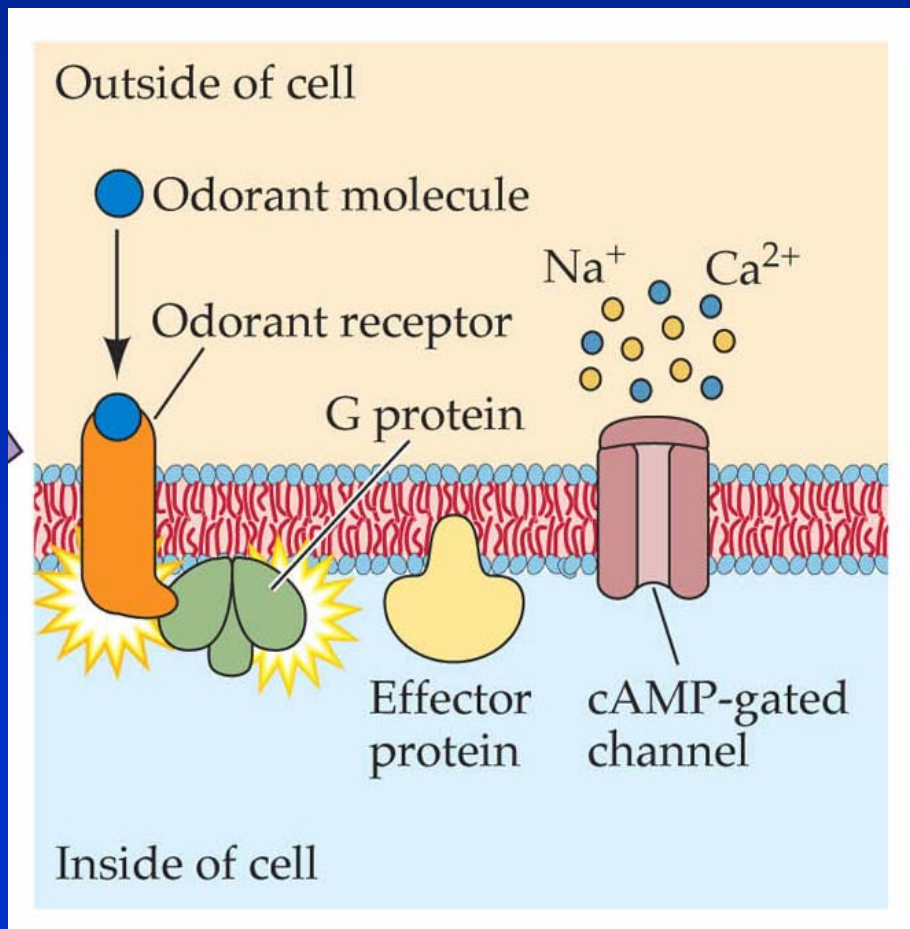
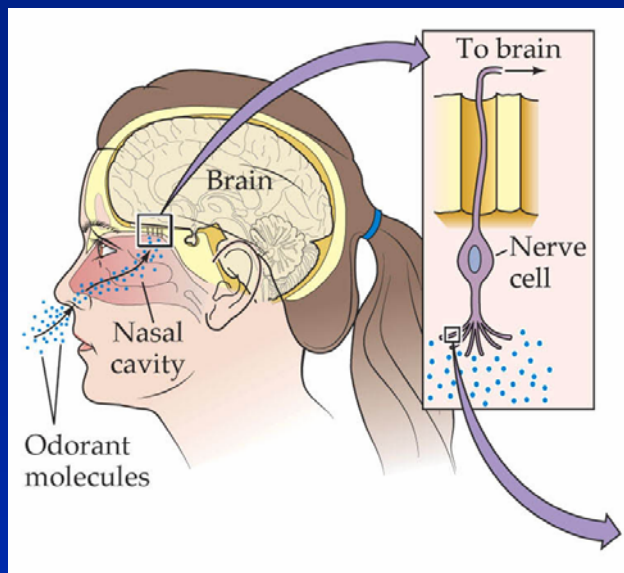
G-protein-Adenyl-cyclase -cAMP szignalizációs út Terminális szakasz

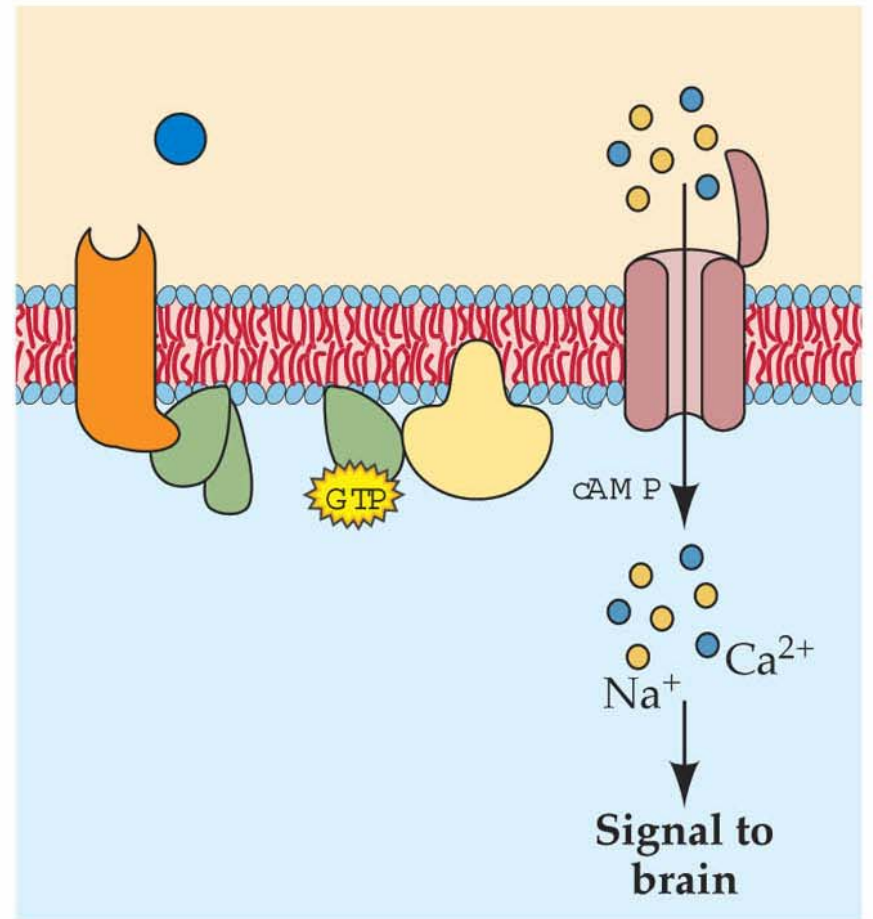
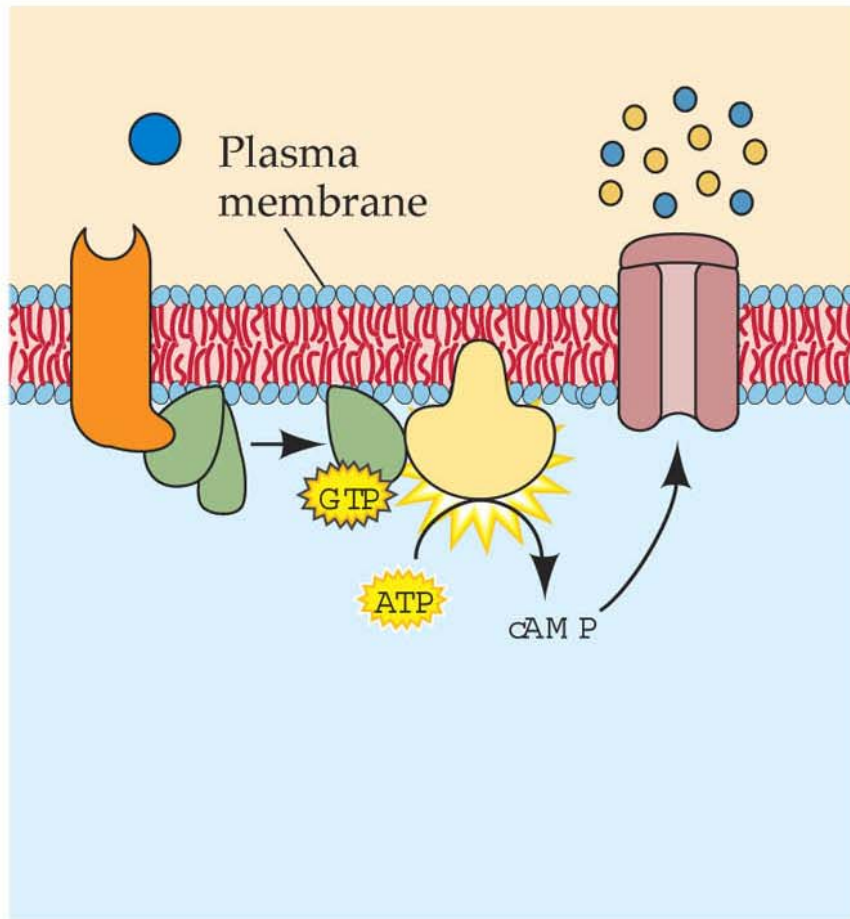
cAMP központi szerepe

Illatanyagok érzékelése és a cAMP (1)

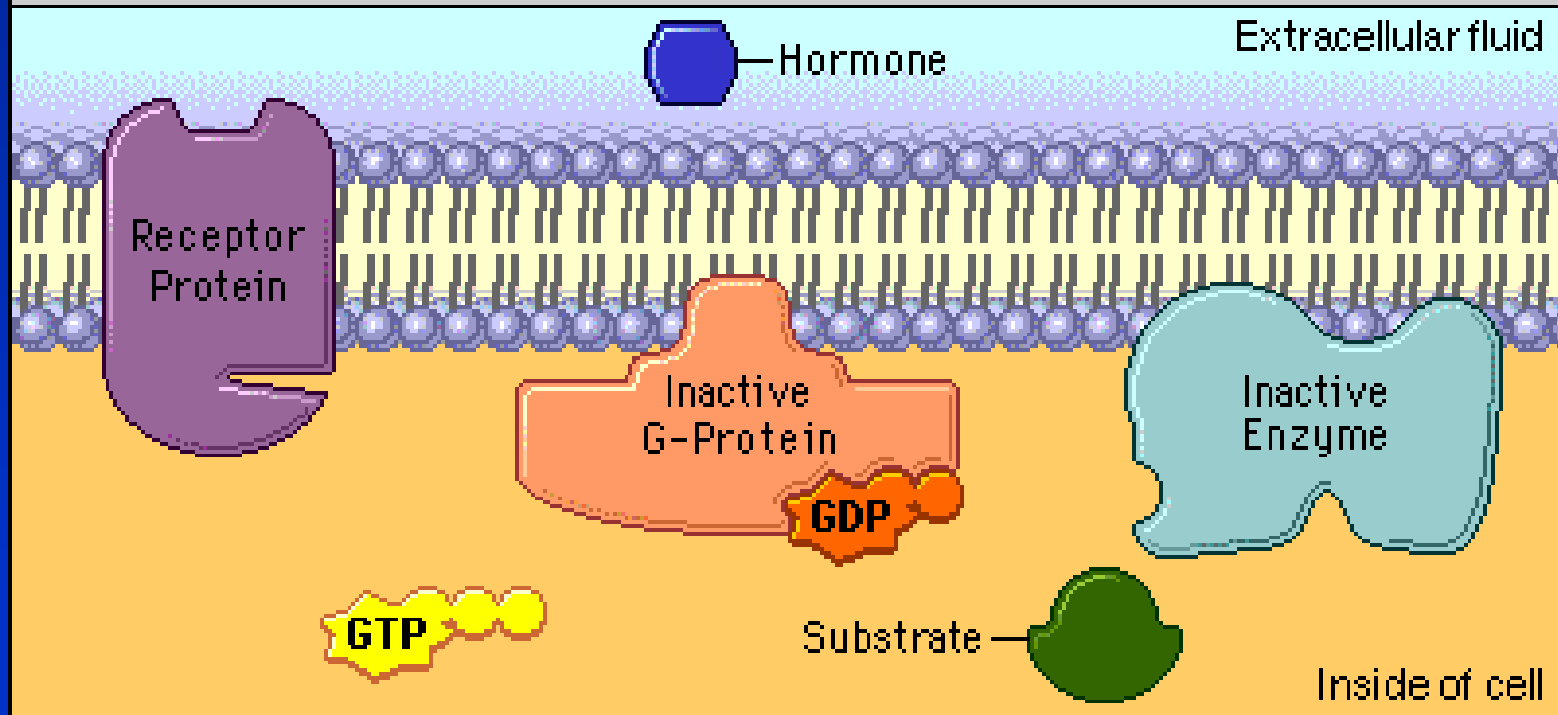

Illatanyagok érzékelése és a cAMP (2)

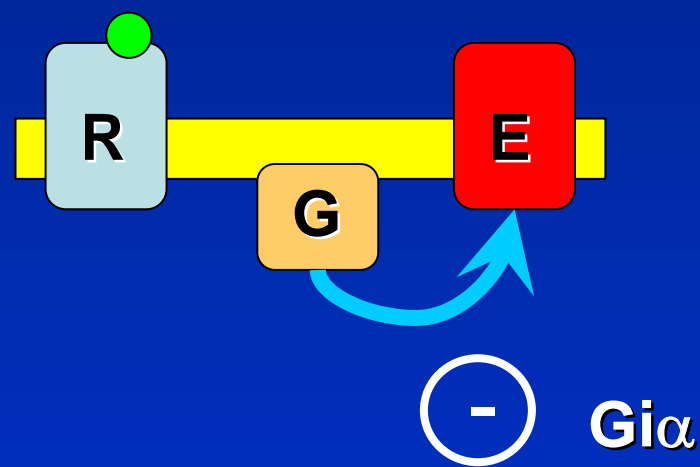
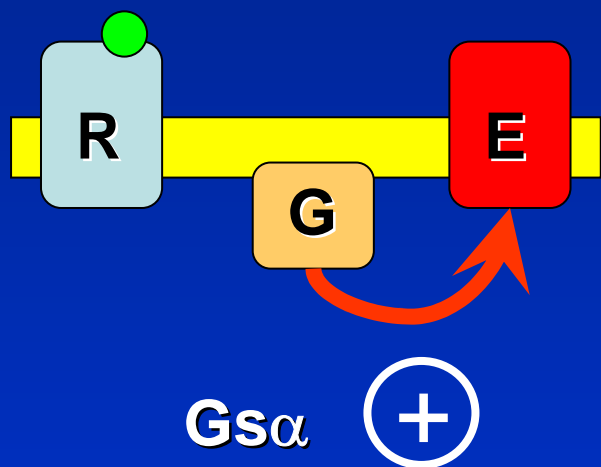

G-protein szignalizációs szerepe (movie)

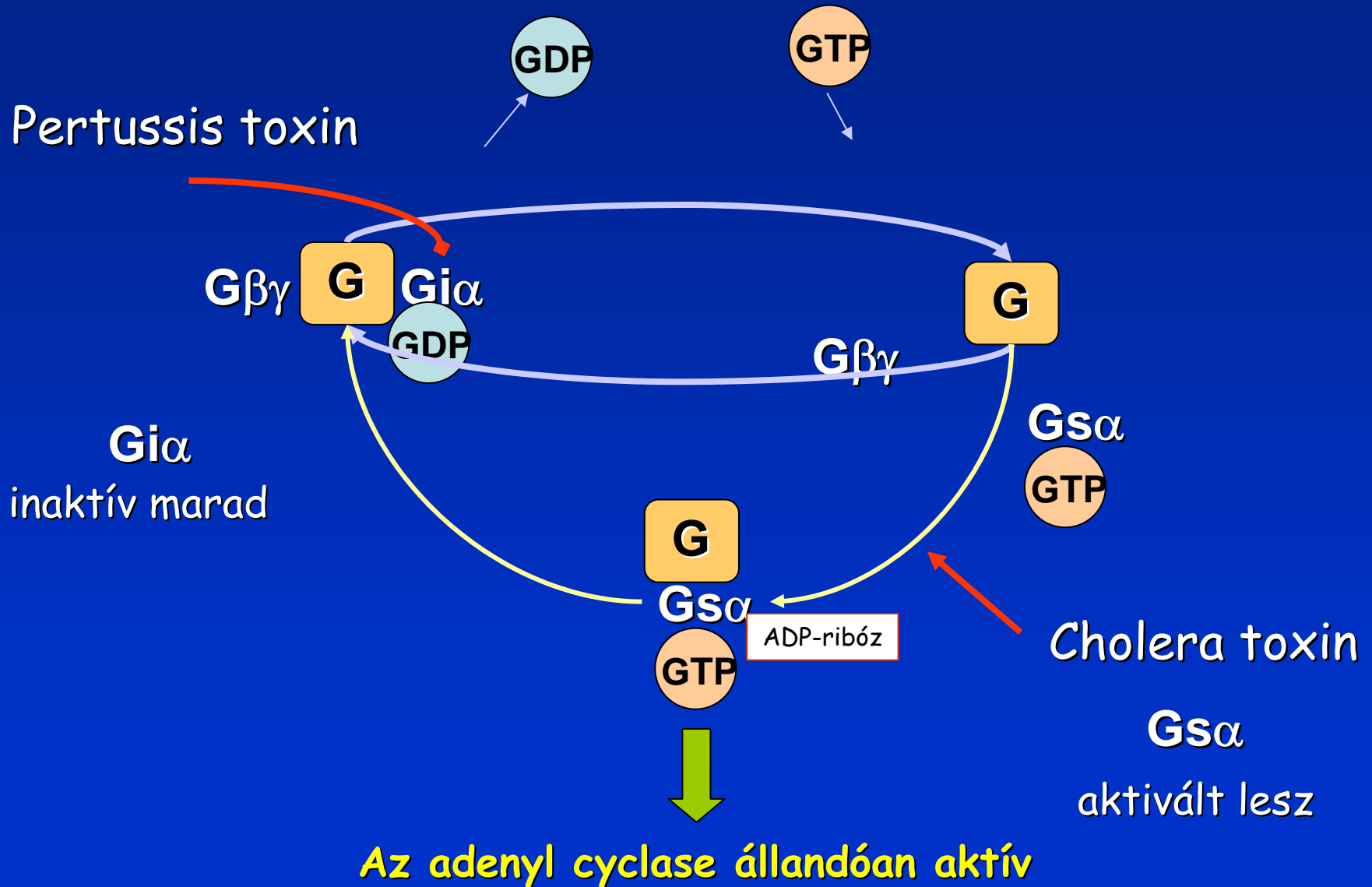
Step 1. A hormone travels through the circulatory system to cells throughout the body. When the hormone finds a specific receptor protein, it binds to the extracellular side of the receptor, causing a conformational change in the protein that affects its intracellular shape.

G-proteinek eltérő hatásai

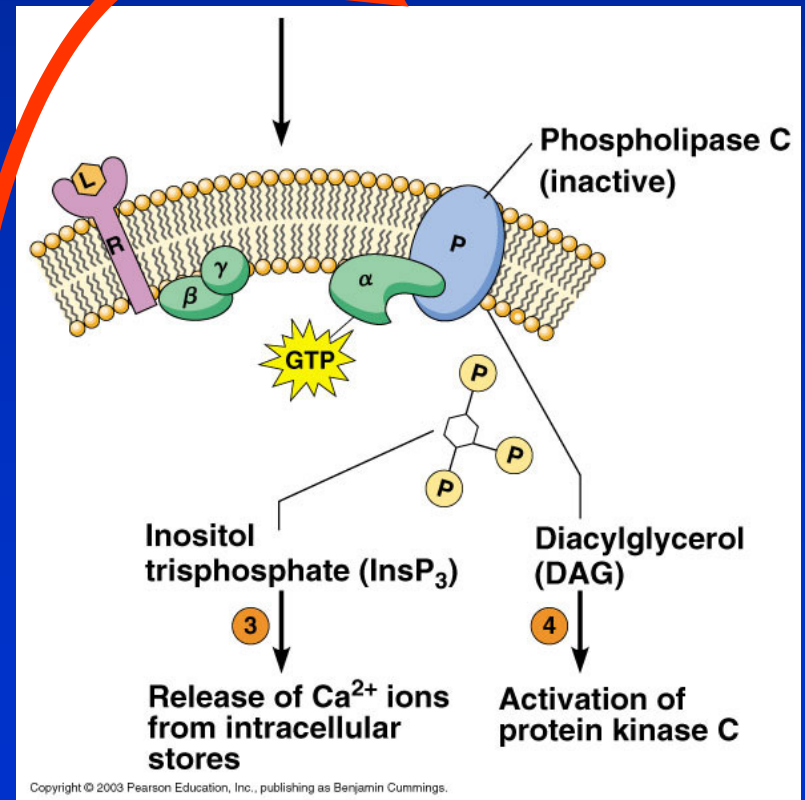
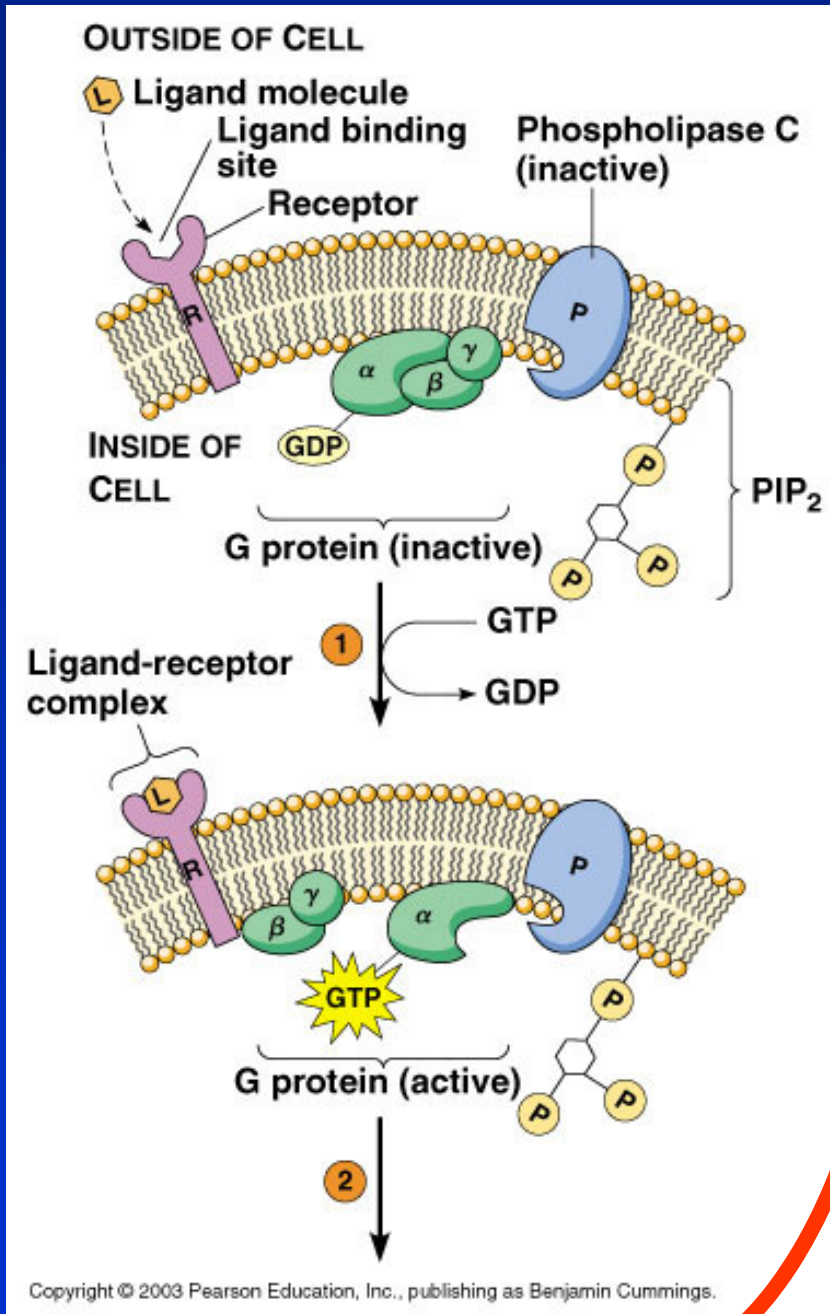

G-proteinek aktiválása és gátlása

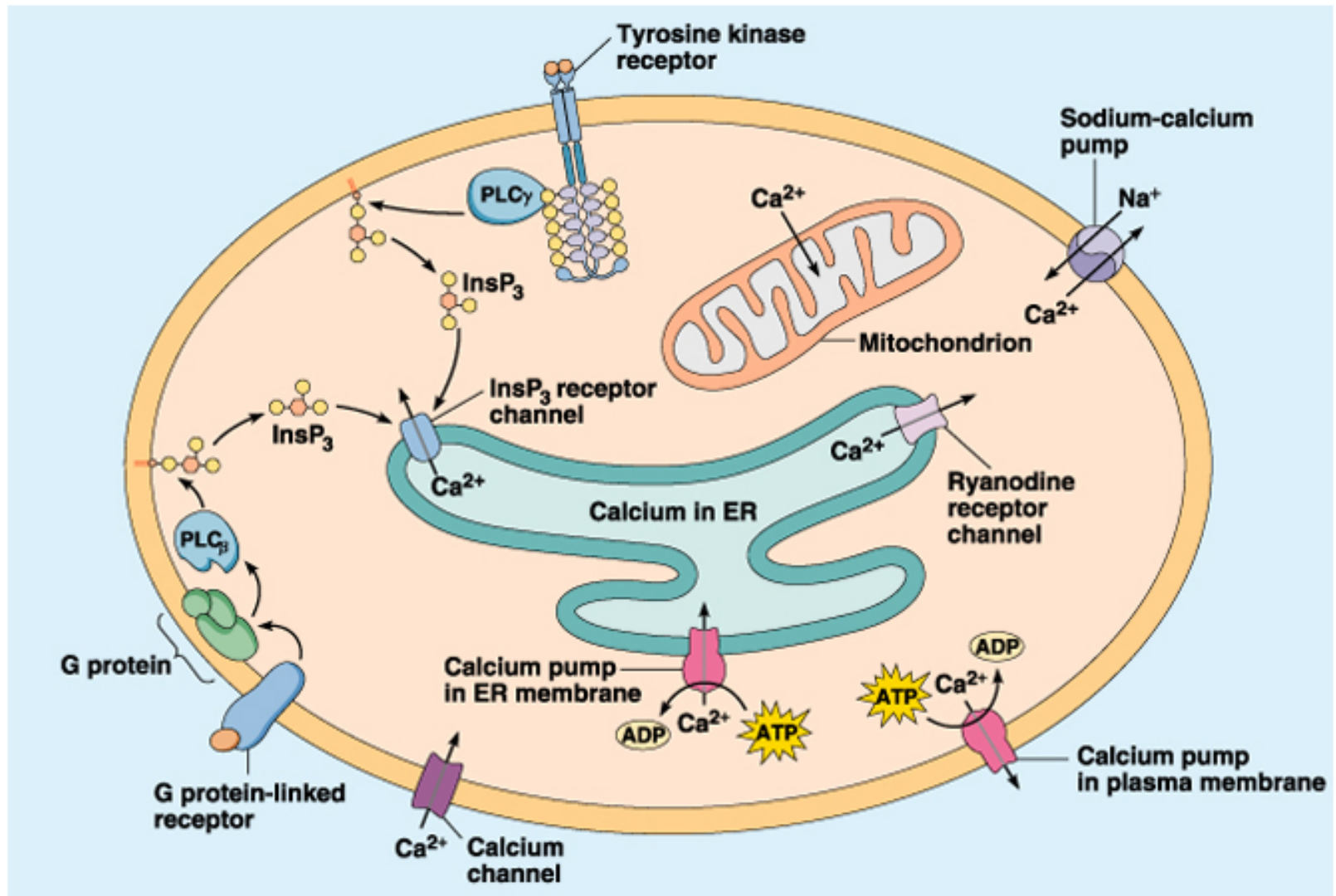

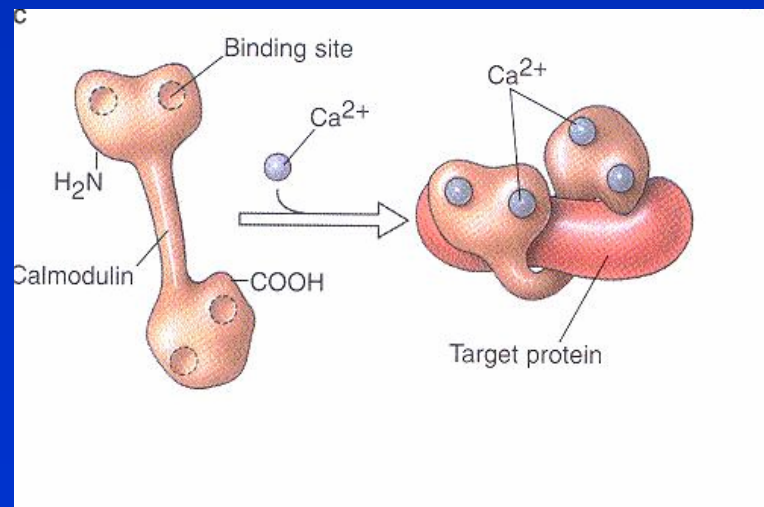
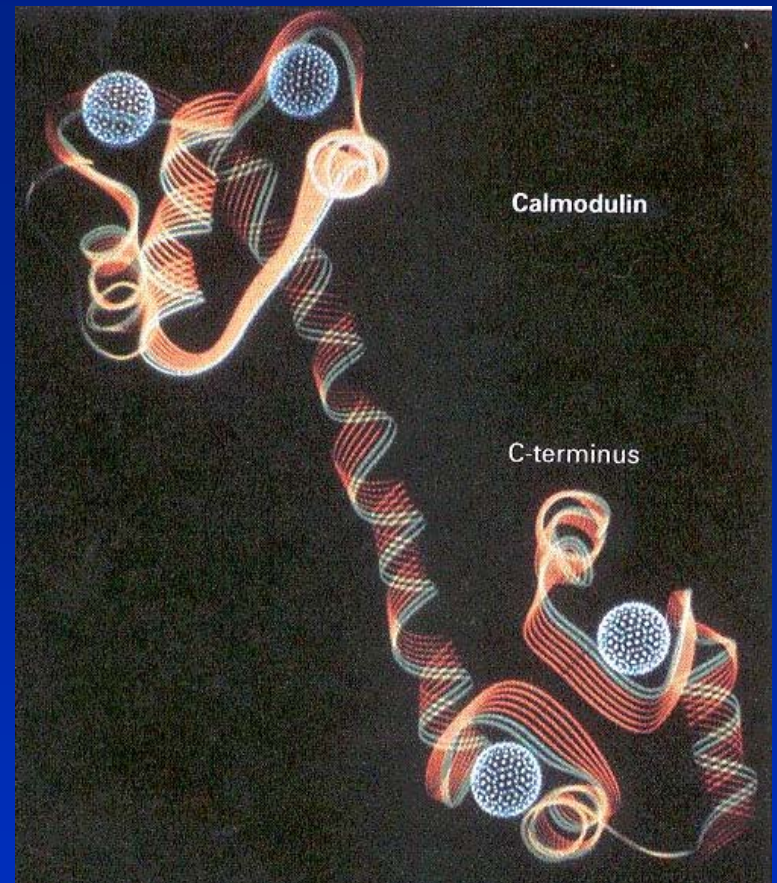
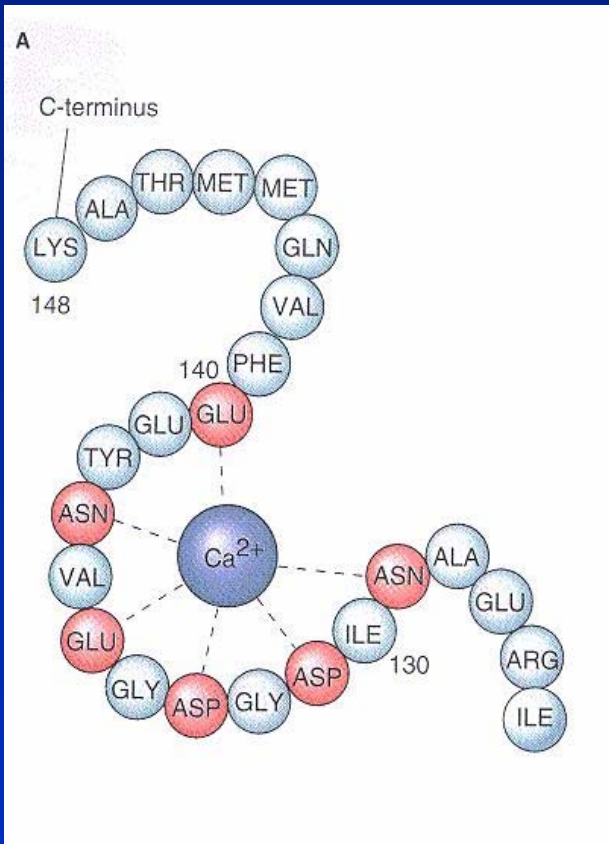

Foszfatidil-inozitol rendszer

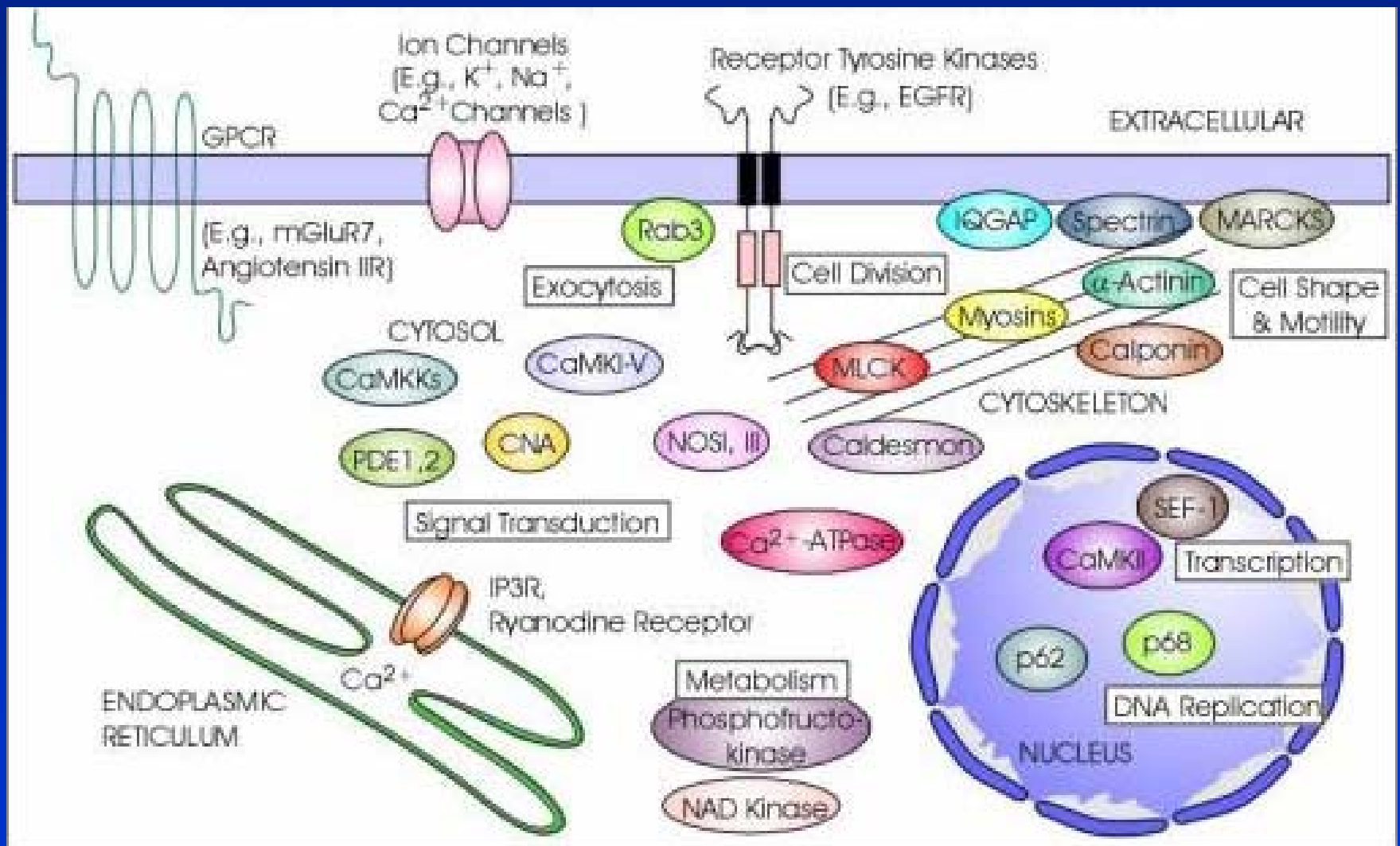
Az IP3 és a sejt Ca^{2+} homeosztázisa

Calmodulin -
Ca²⁺ rendszer

A sejt calmodulin-kötő fehérjéi

Foszfatidilinozitol- biszfoszfát

PIP₂

Foszforilált rec.kináz

Aktivált G_o vagy G_q protein

PLC_γ

PLC_β

IP₃

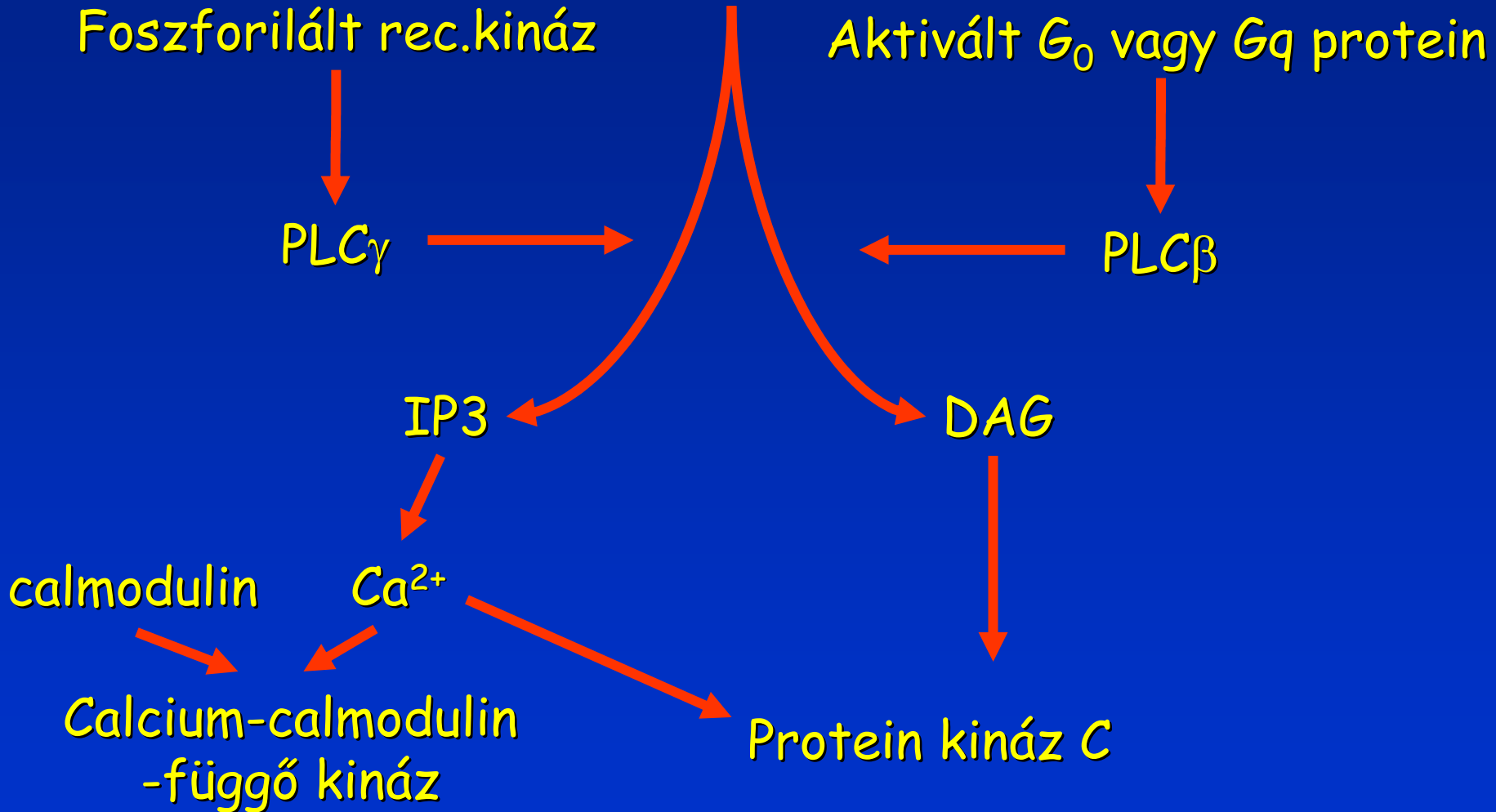
DAG

calmodulin

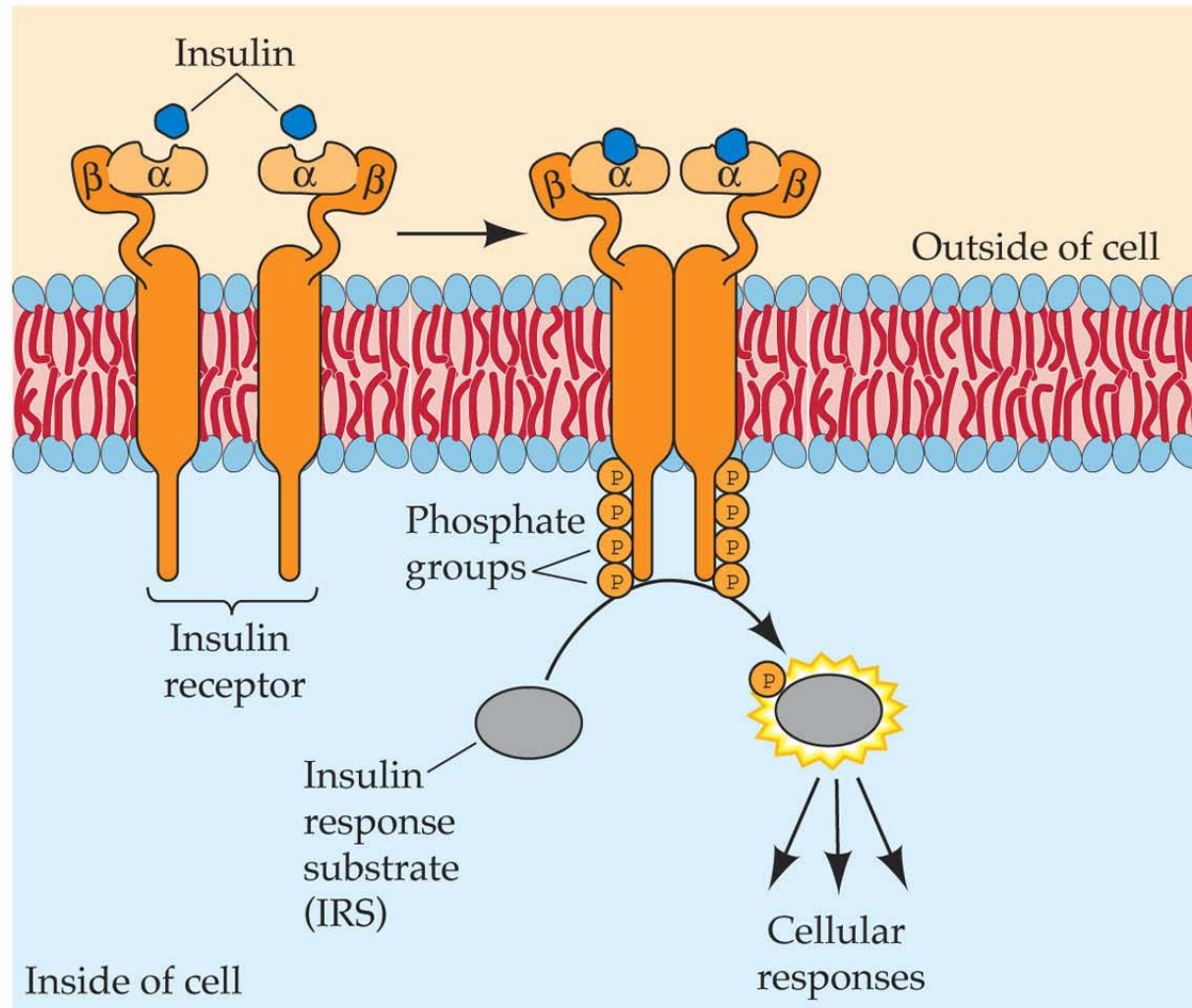
Ca²⁺

Calcium-calmodulin-
függő kináz

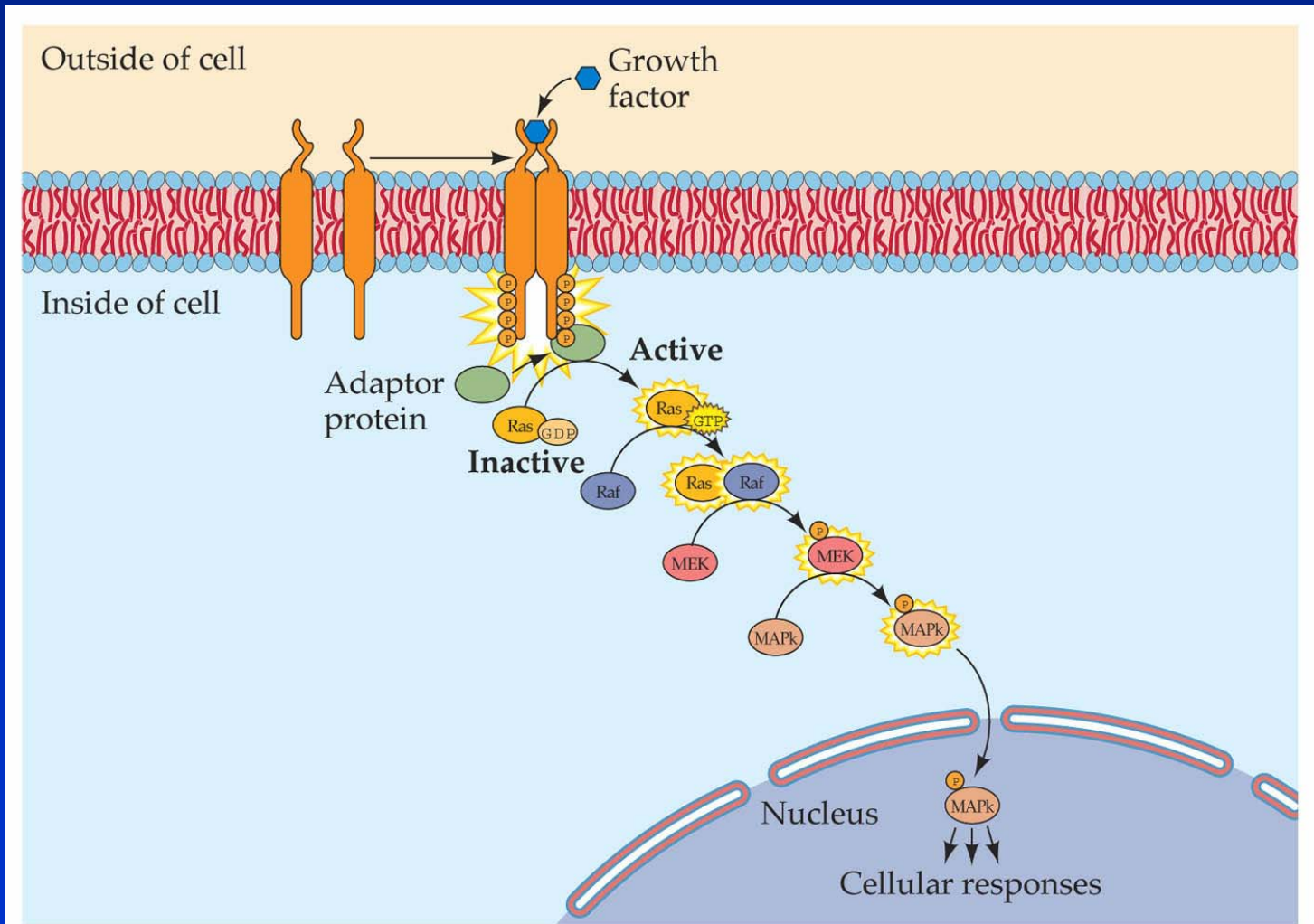
Protein kináz C

Receptorok kináz-aktivitása - inzulin receptor

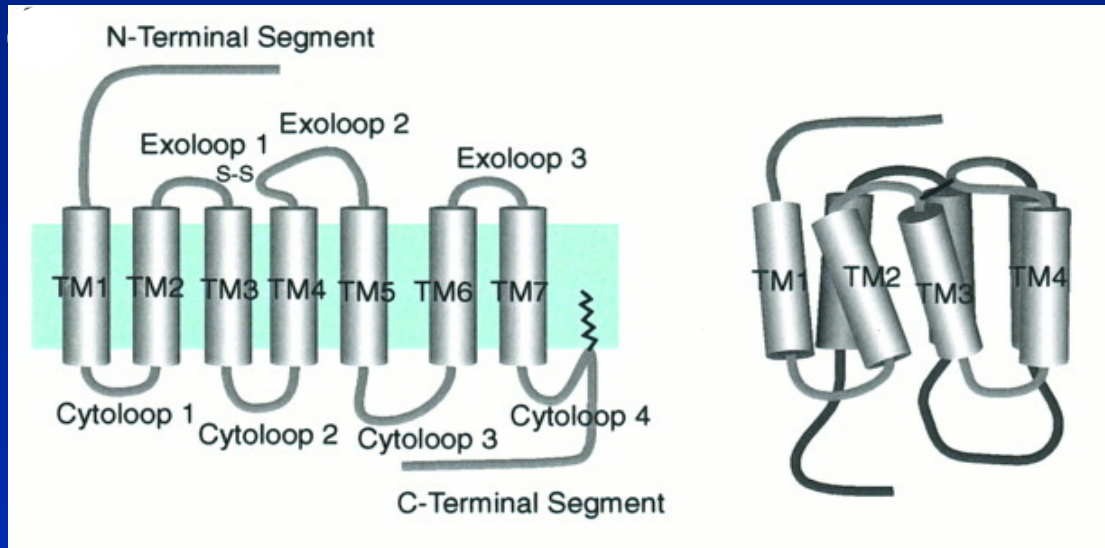
Tirozin -kináz receptorok i.c. szignalizációs cascade-ja

7-transmembrán-loop (7TM) receptorok

7TM-receptorok és ligandjaik kapcsolata

Receptors for Amines,
Nucleotides, Eicosanoids,
and Lipid Moieties

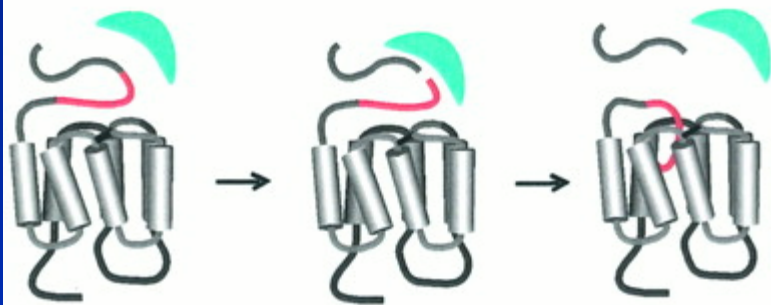

Peptide Hormone Receptors

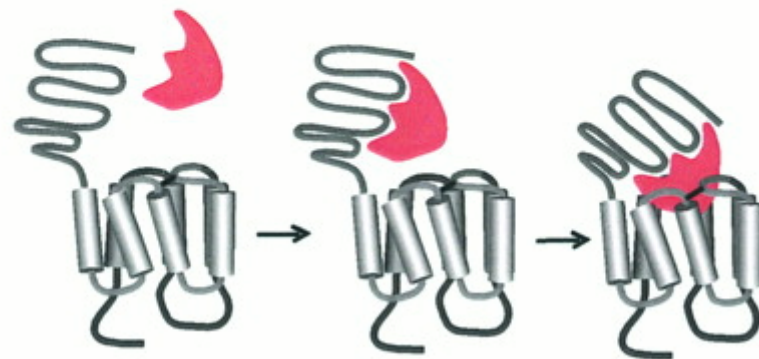

7TM-receptorok és ligandjaik kapcsolata

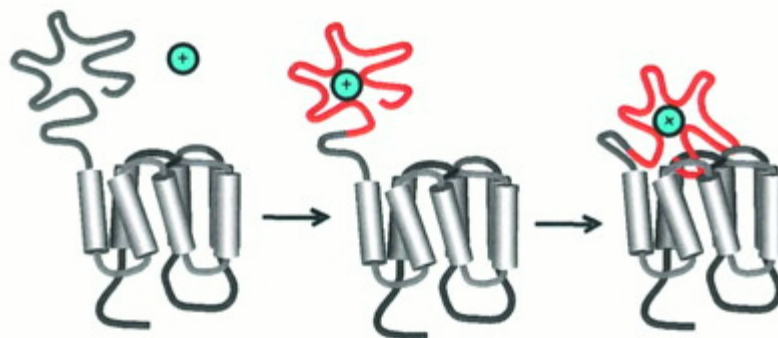
Protease (Thrombin)
Activated Receptor

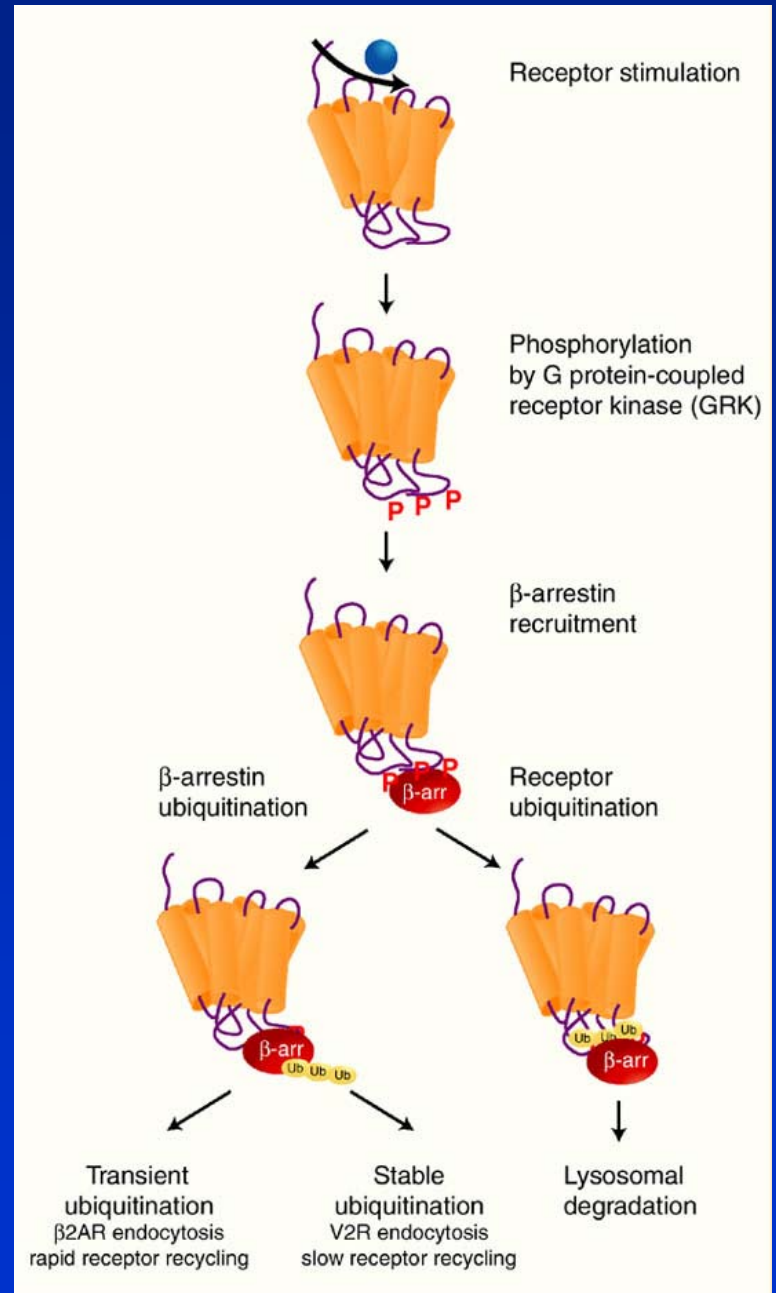
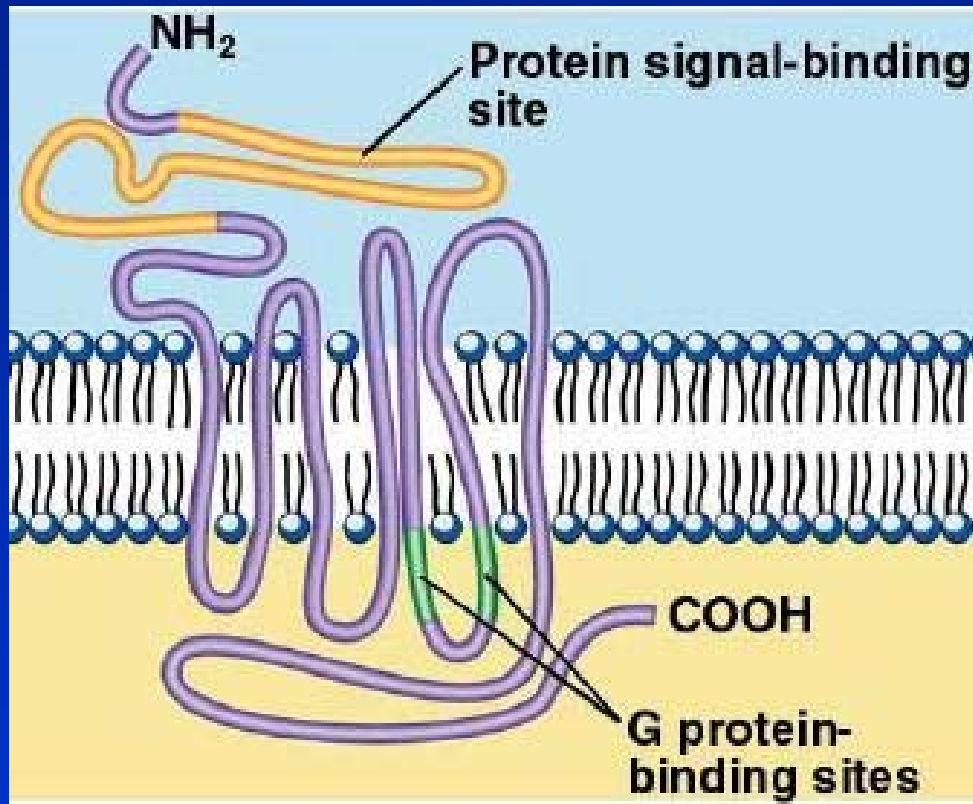
Glycoprotein Hormone
(LH, FSH, hCG, TSH) Receptor

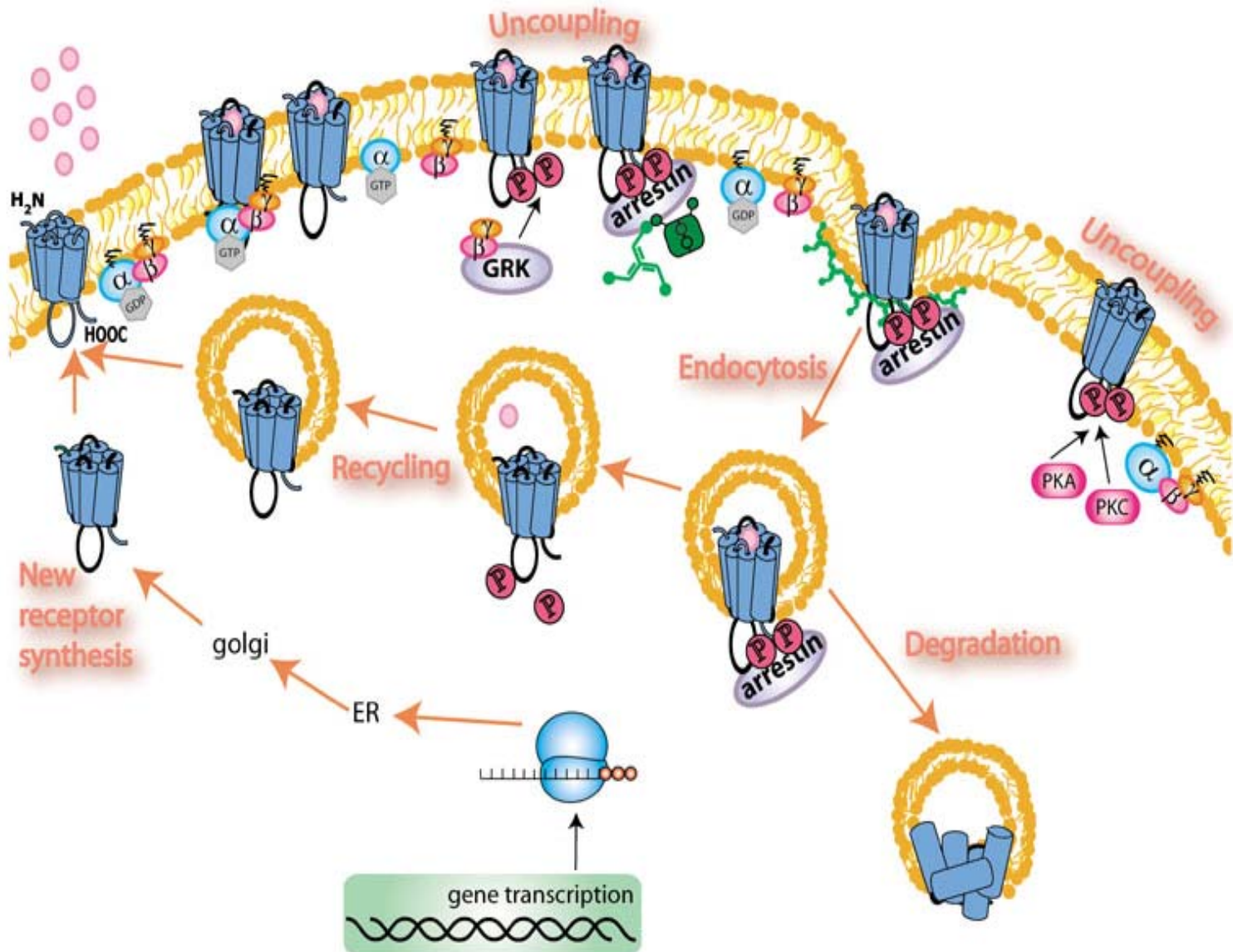
Neurotransmitter
(Ca²⁺, glutamate, GABA) Receptor

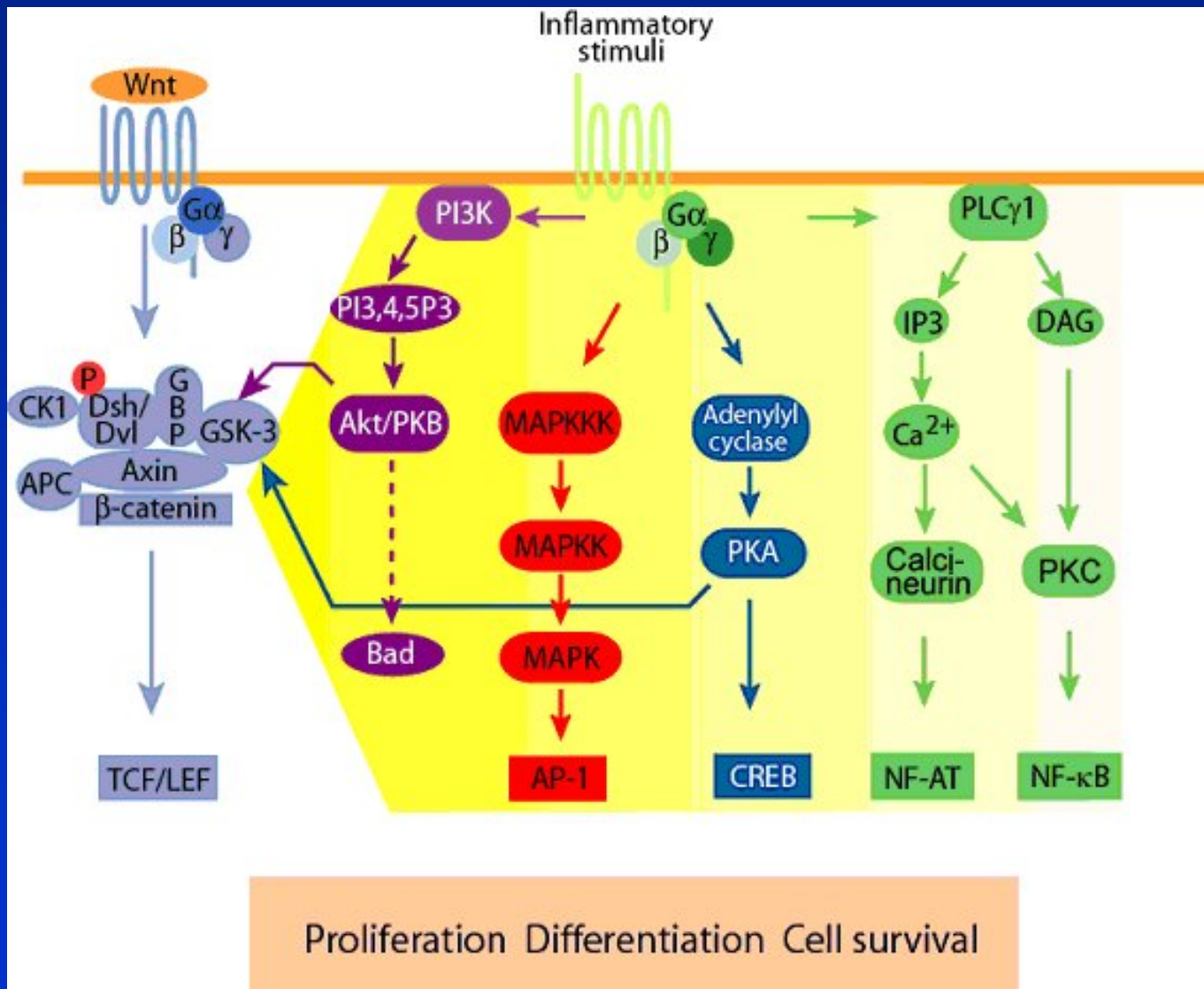
7TM-receptor szerkezete és működési ciklusa

7TM-receptorok internalizációs ciklusa

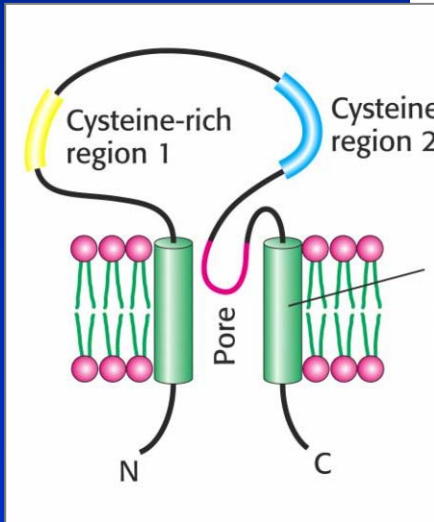

Membrán alatti szignalizációs utak 7TM receptorok esetében

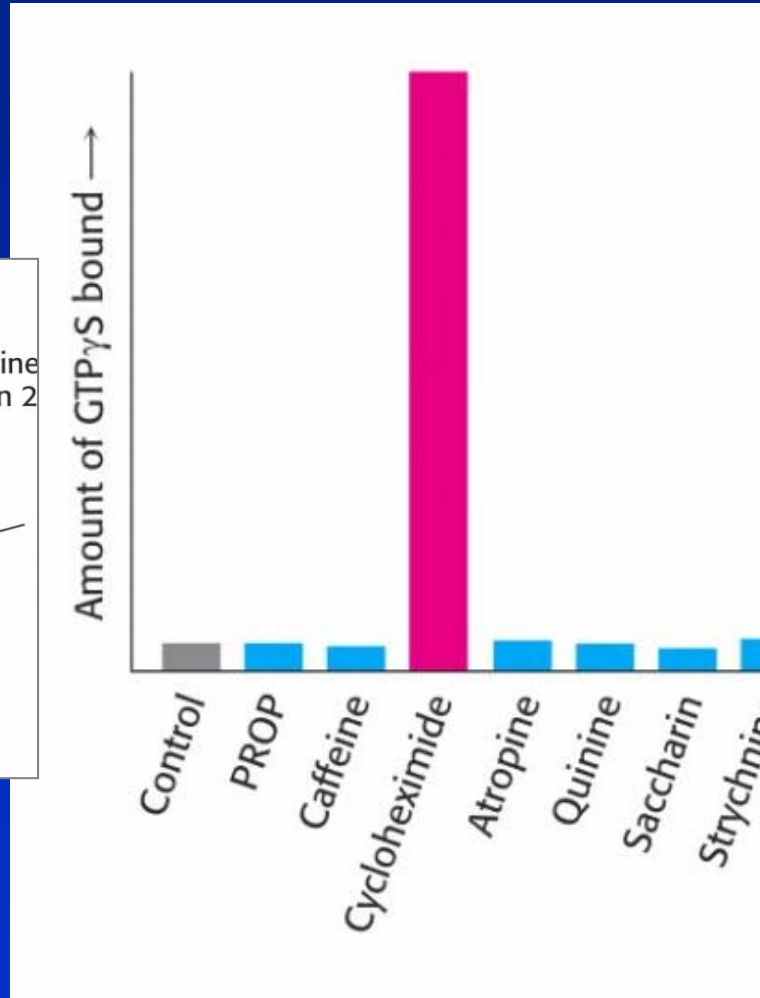

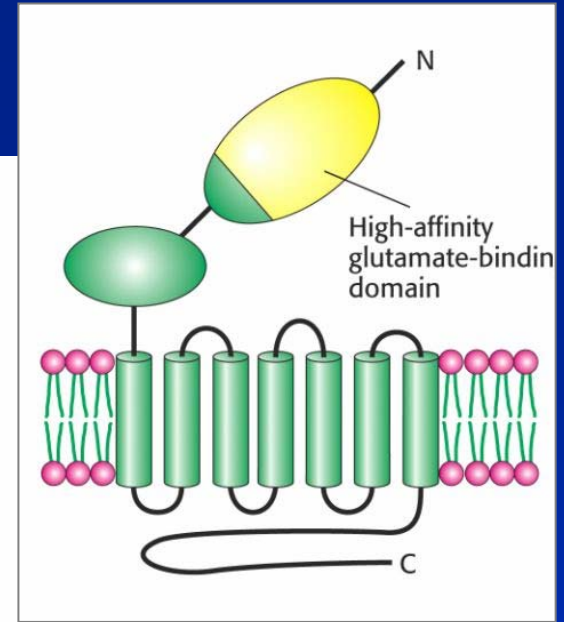
Ízérzékelő receptorok szerkezeti eltérései és érzékenységük

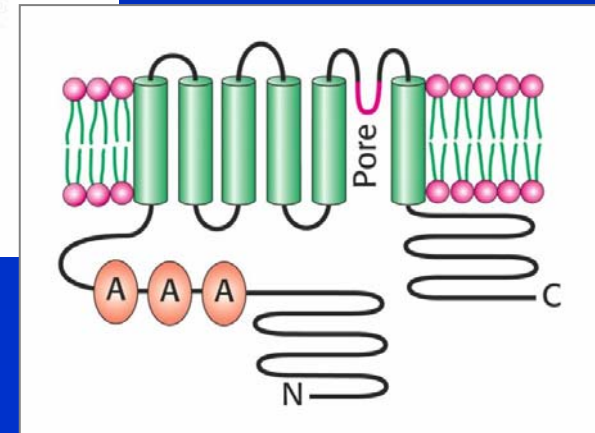
Na⁺

capsaicin

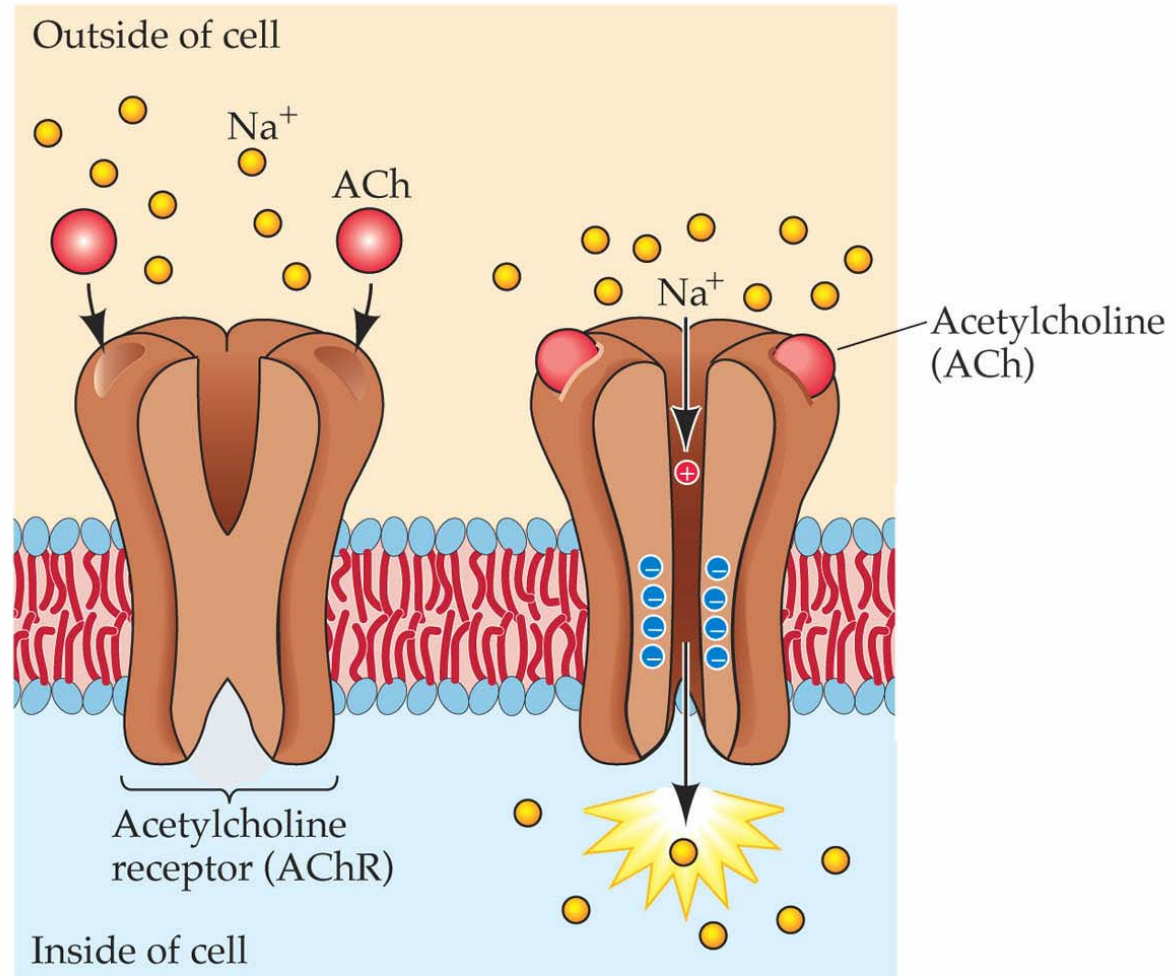
unami

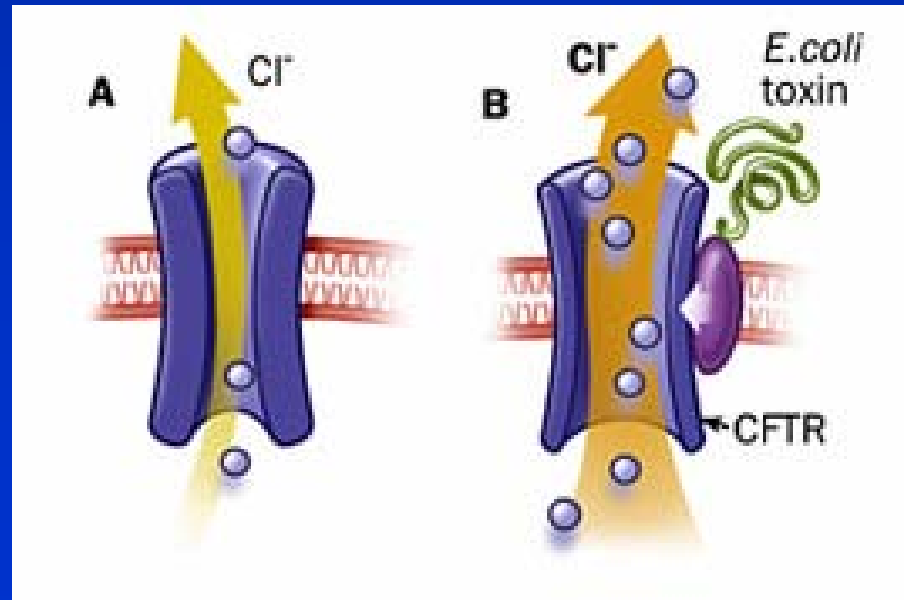
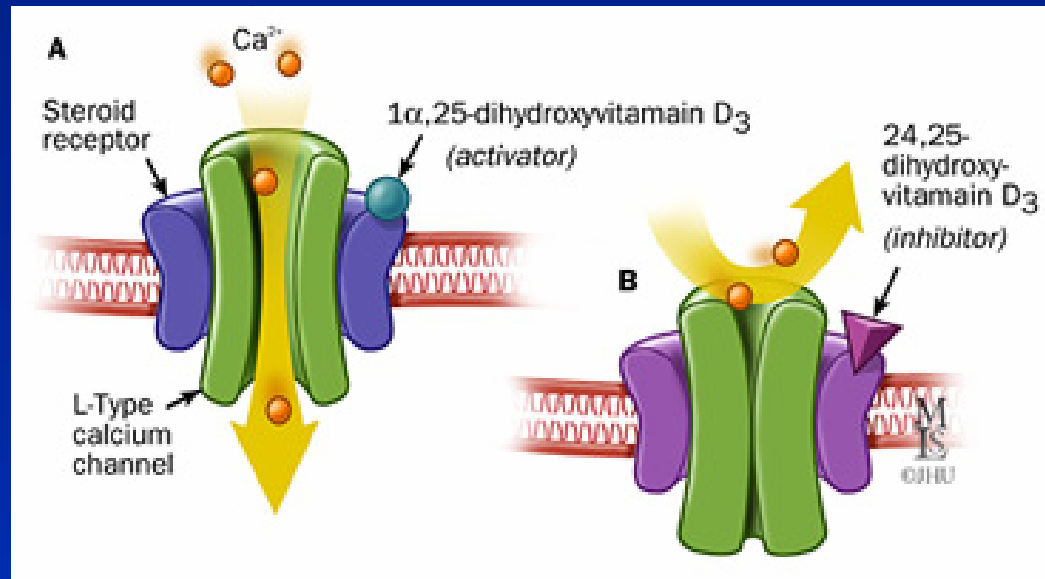
Ion-csatornák

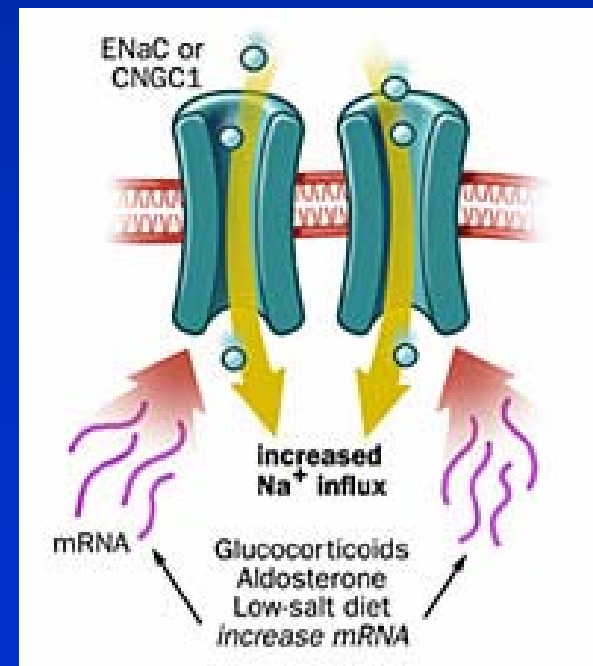
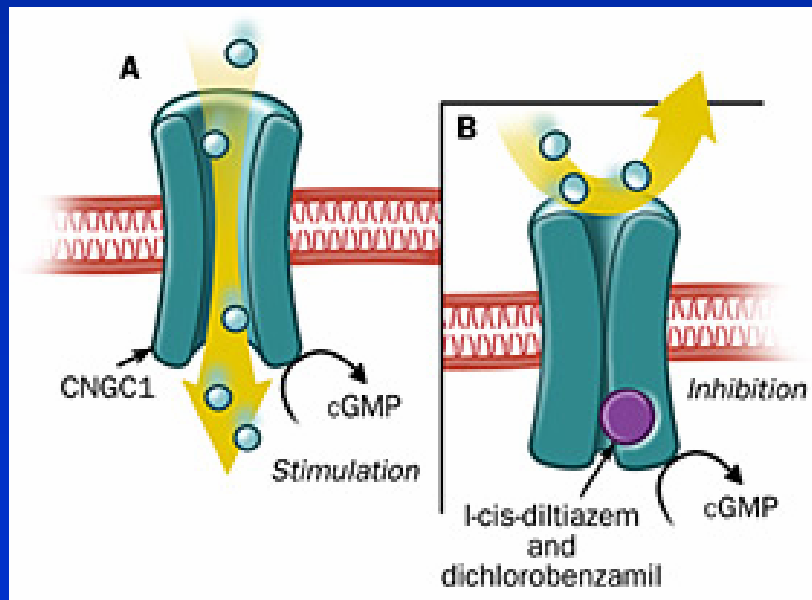
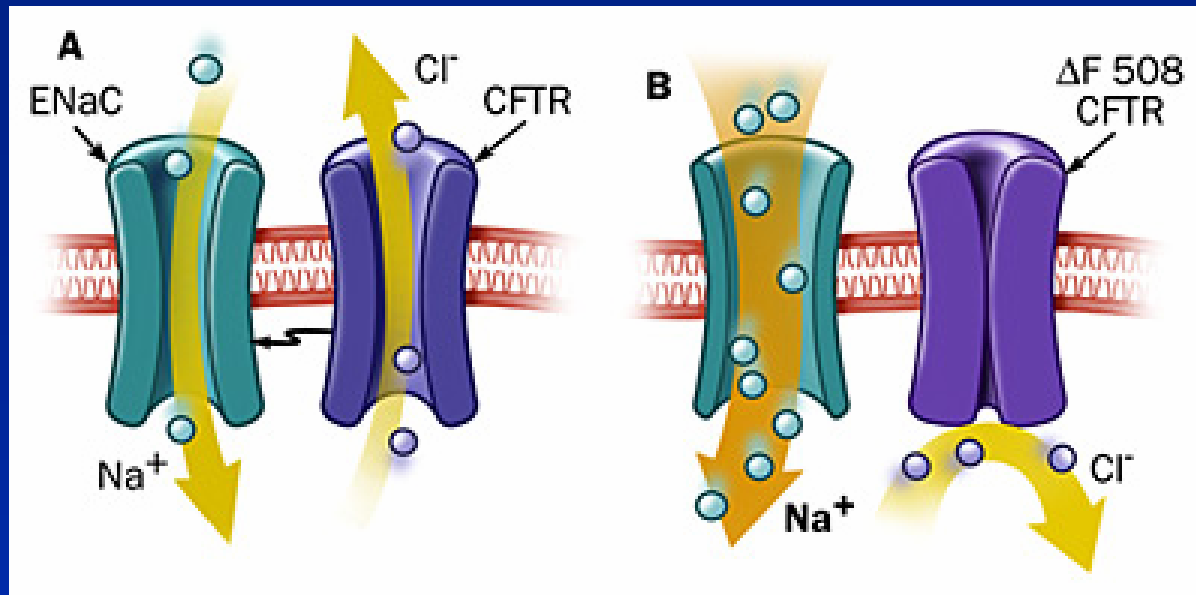

Acetylcholin -receptor

Csatornákkal kombinálódott receptorok

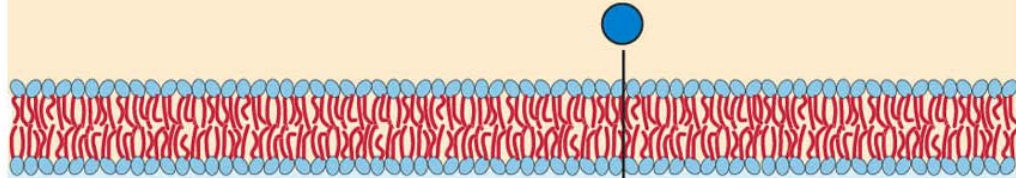

Intracelluláris/Nuklearis receptorok

Outside of cell

Signal

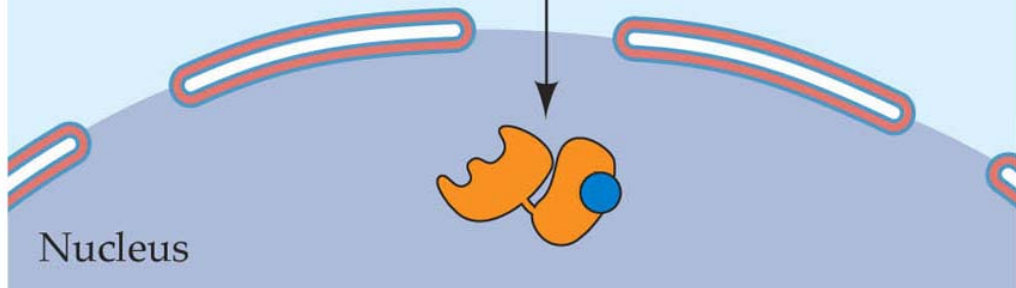
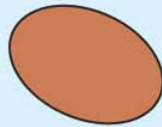
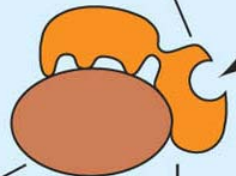

Inside of cell

Cortisol receptor

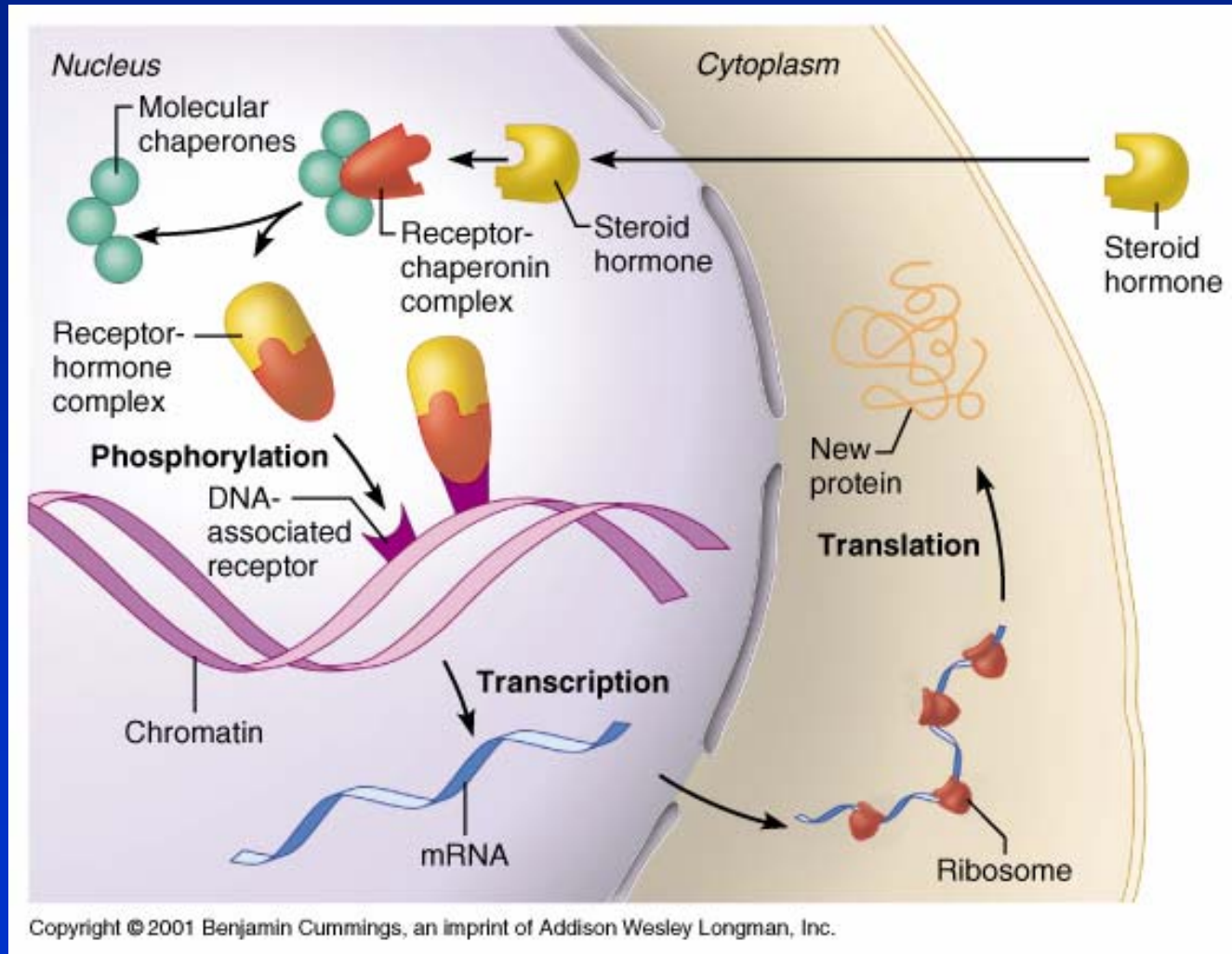

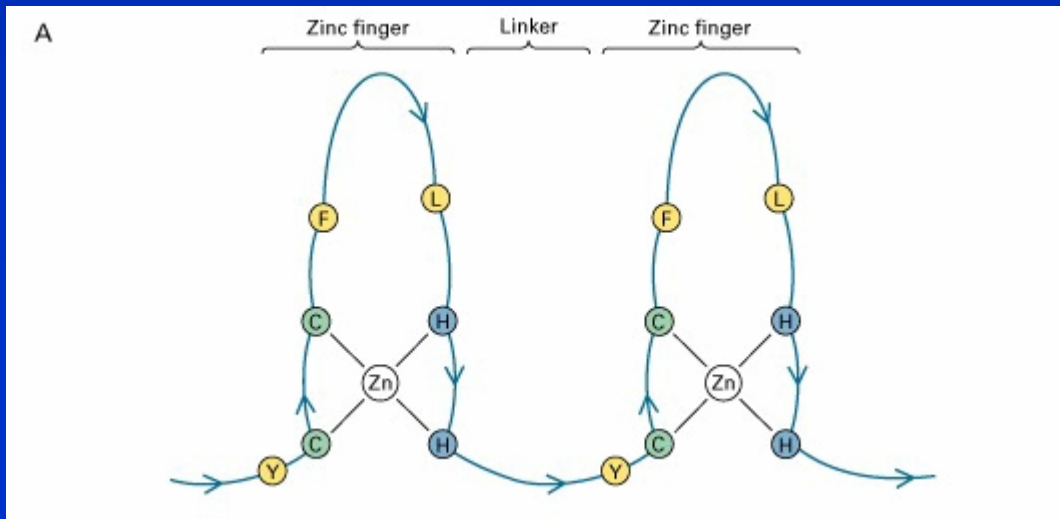
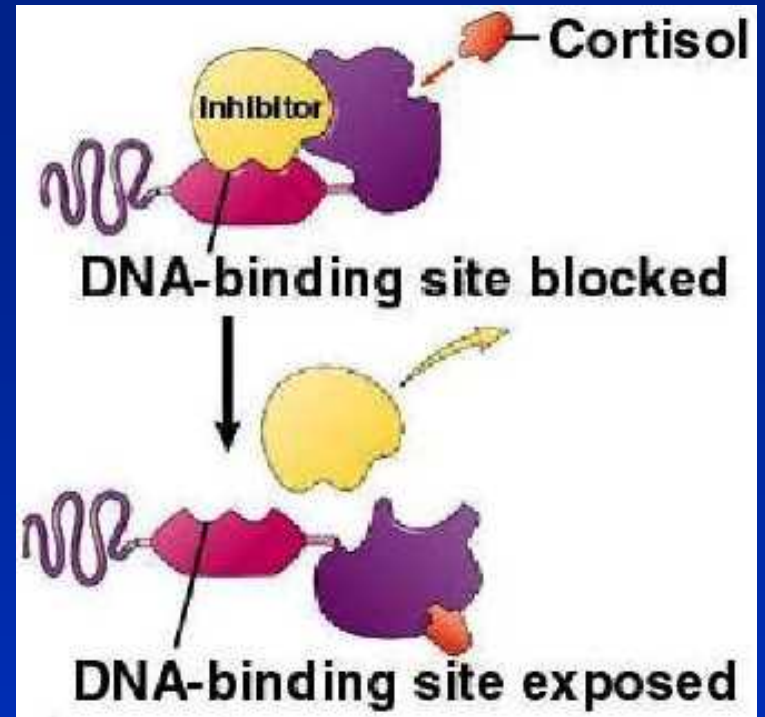
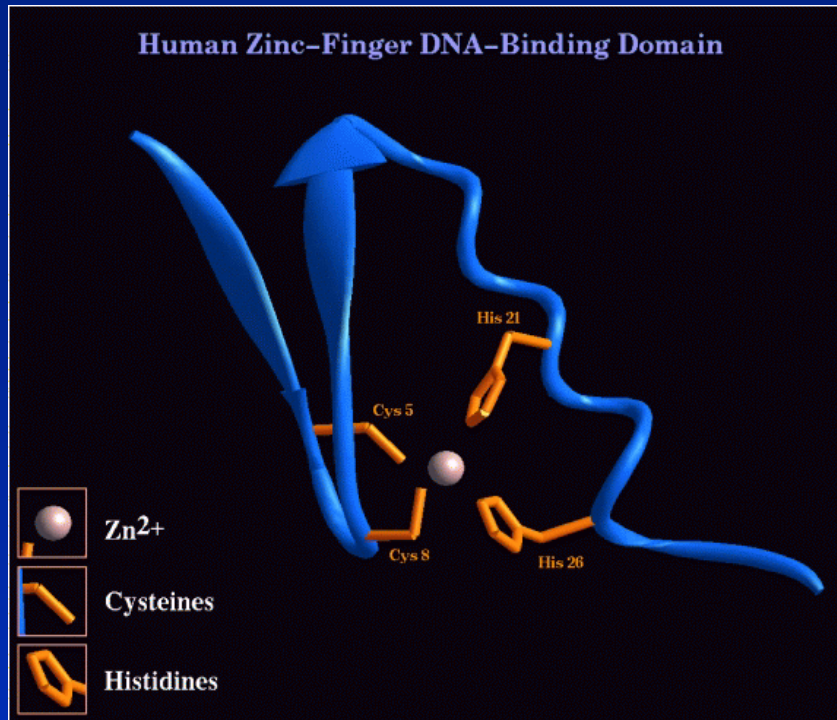
Chaperone protein

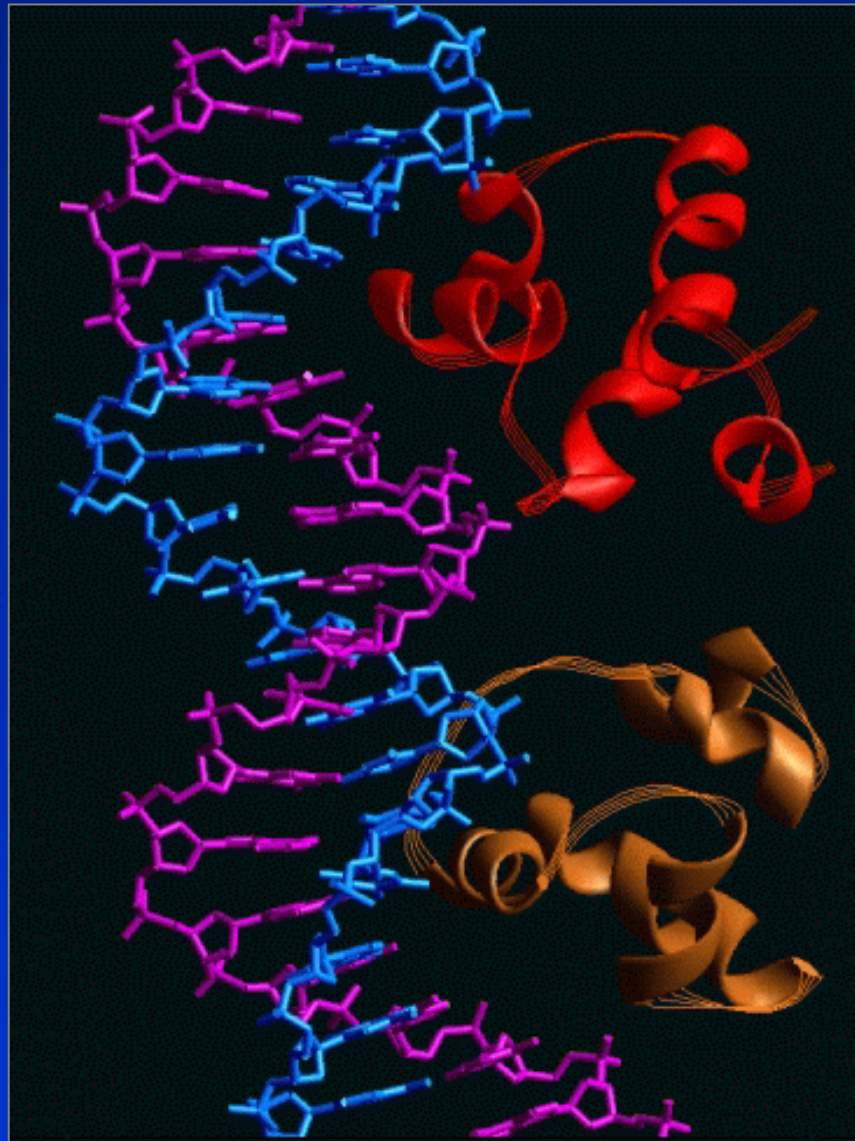
Nucleus

Steroid hormonok hatásmechanizmusa

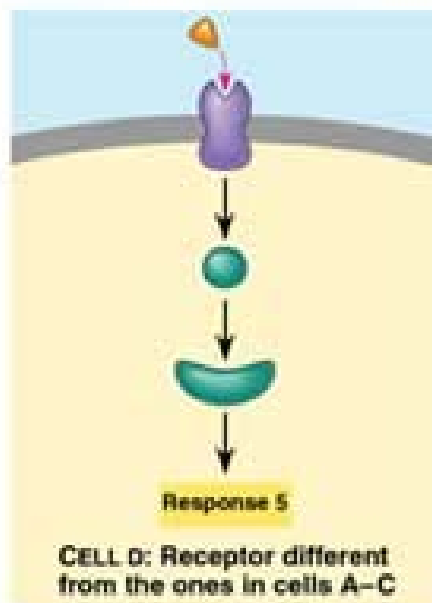
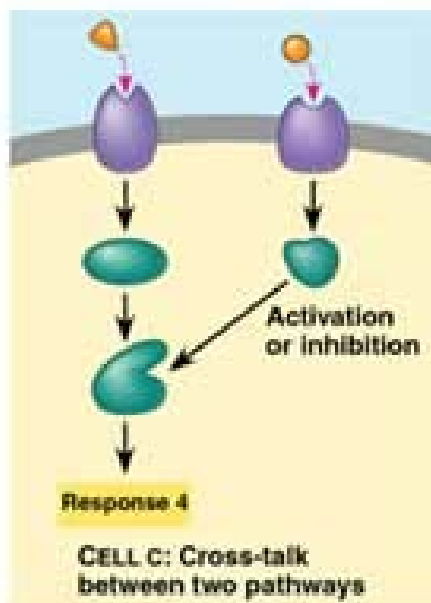
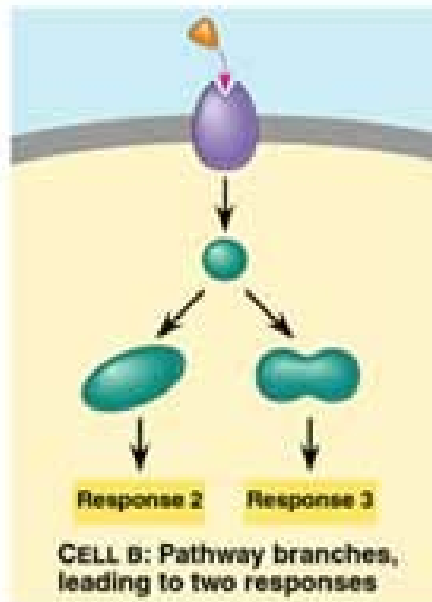
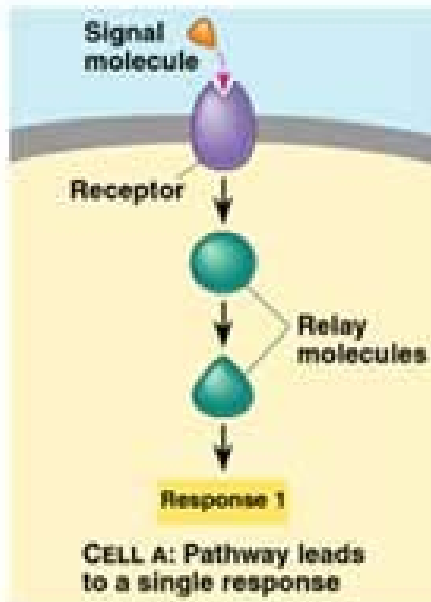

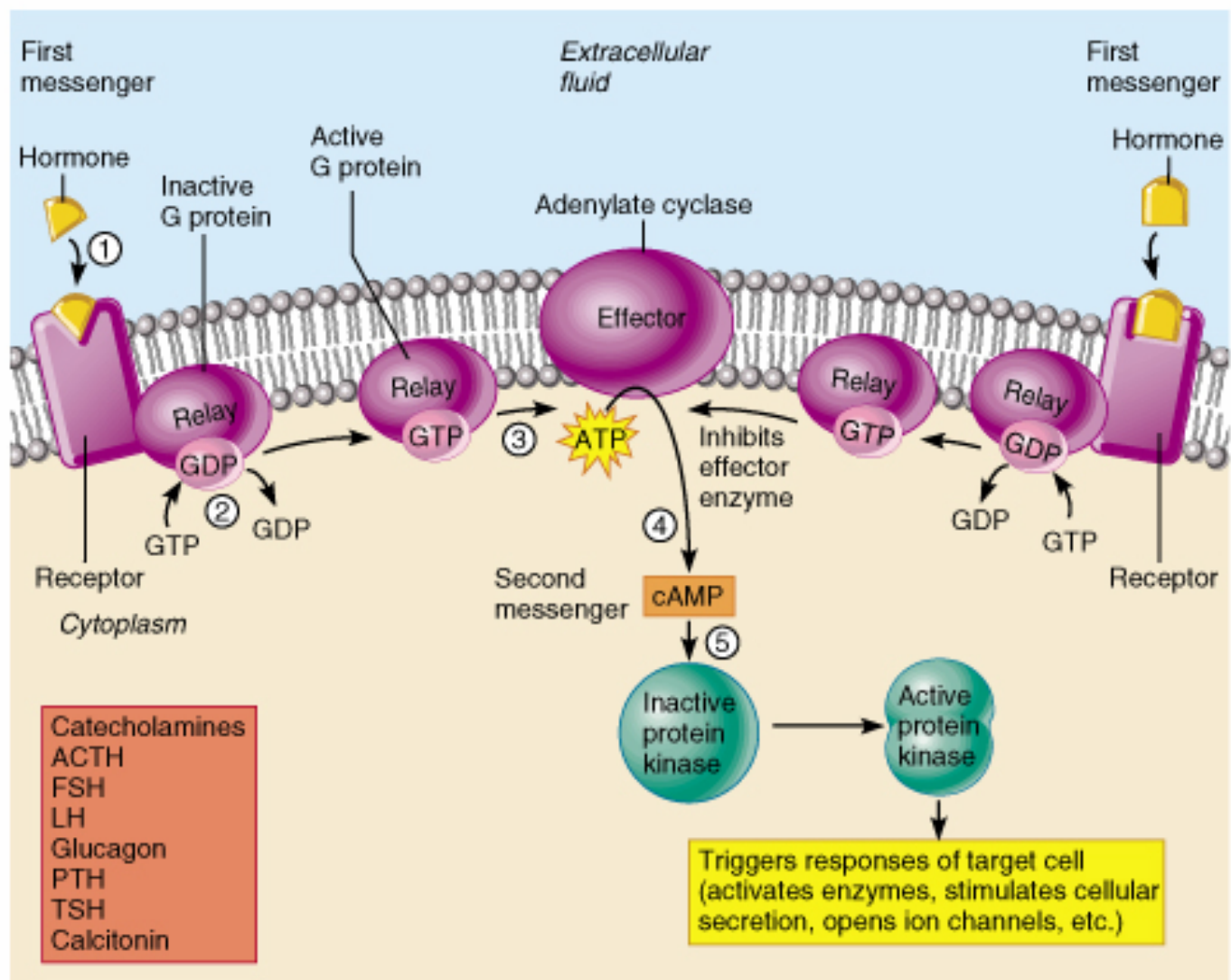
Steroid receptor működése

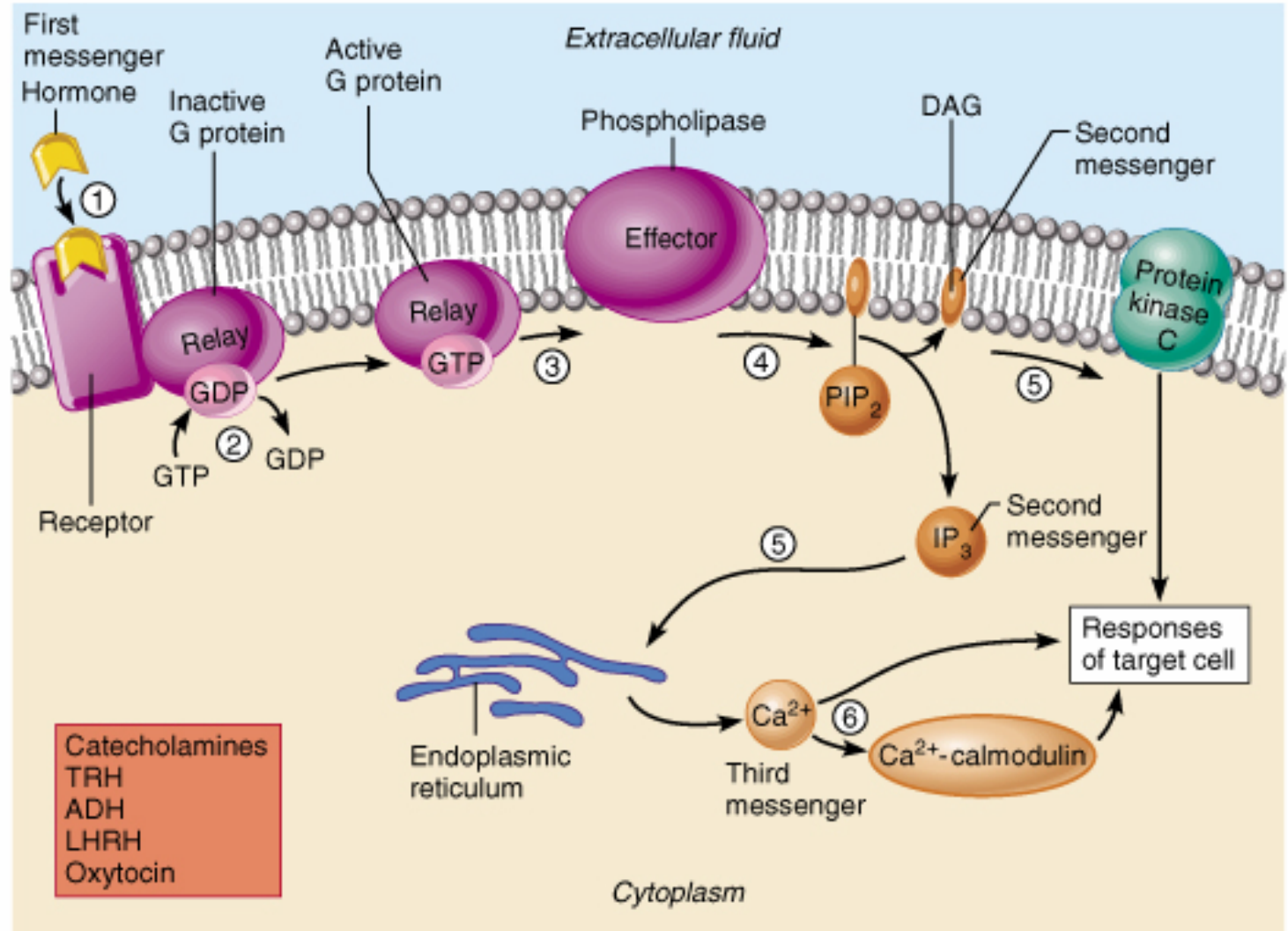
Összefoglalás

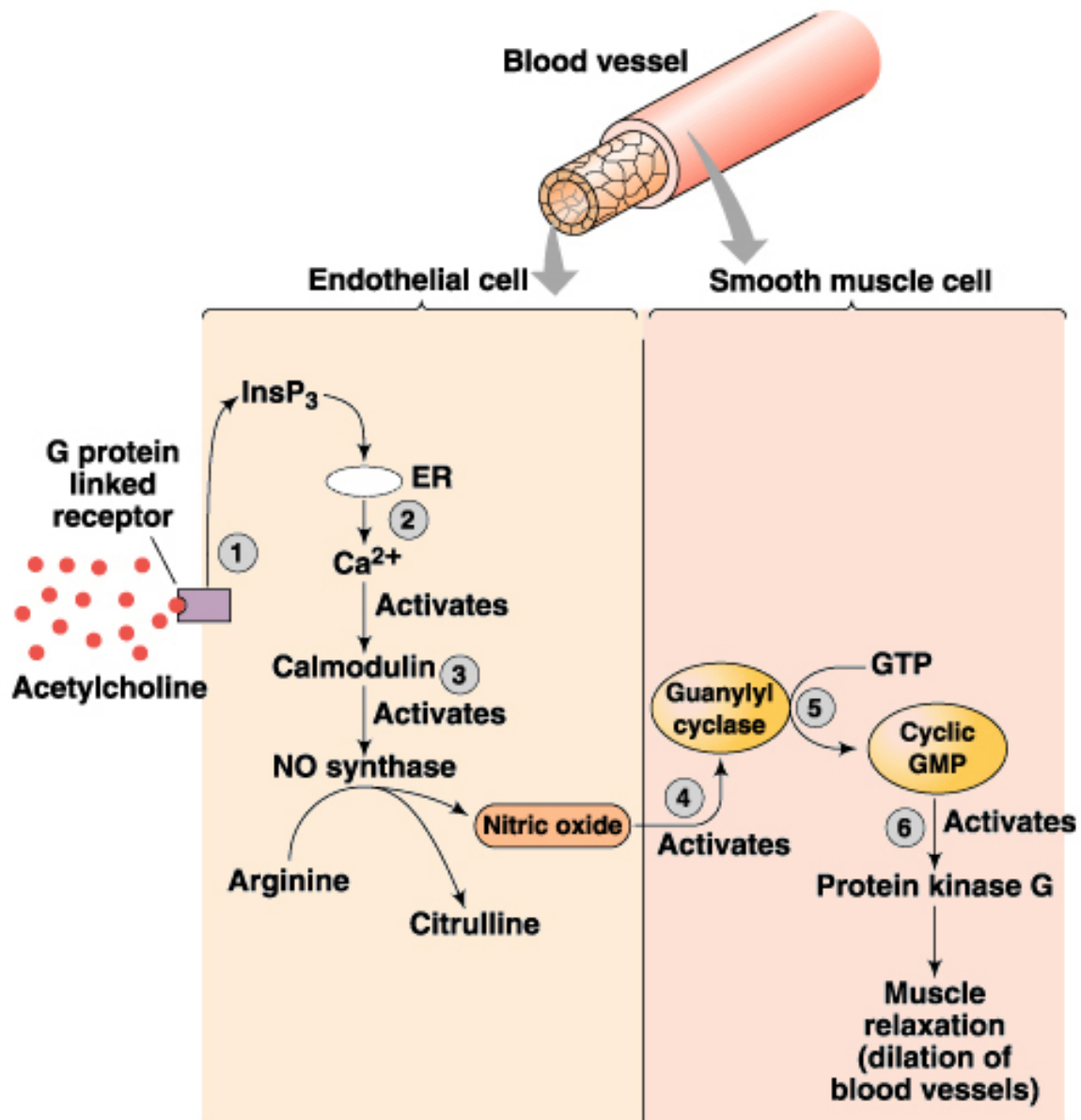
(a)

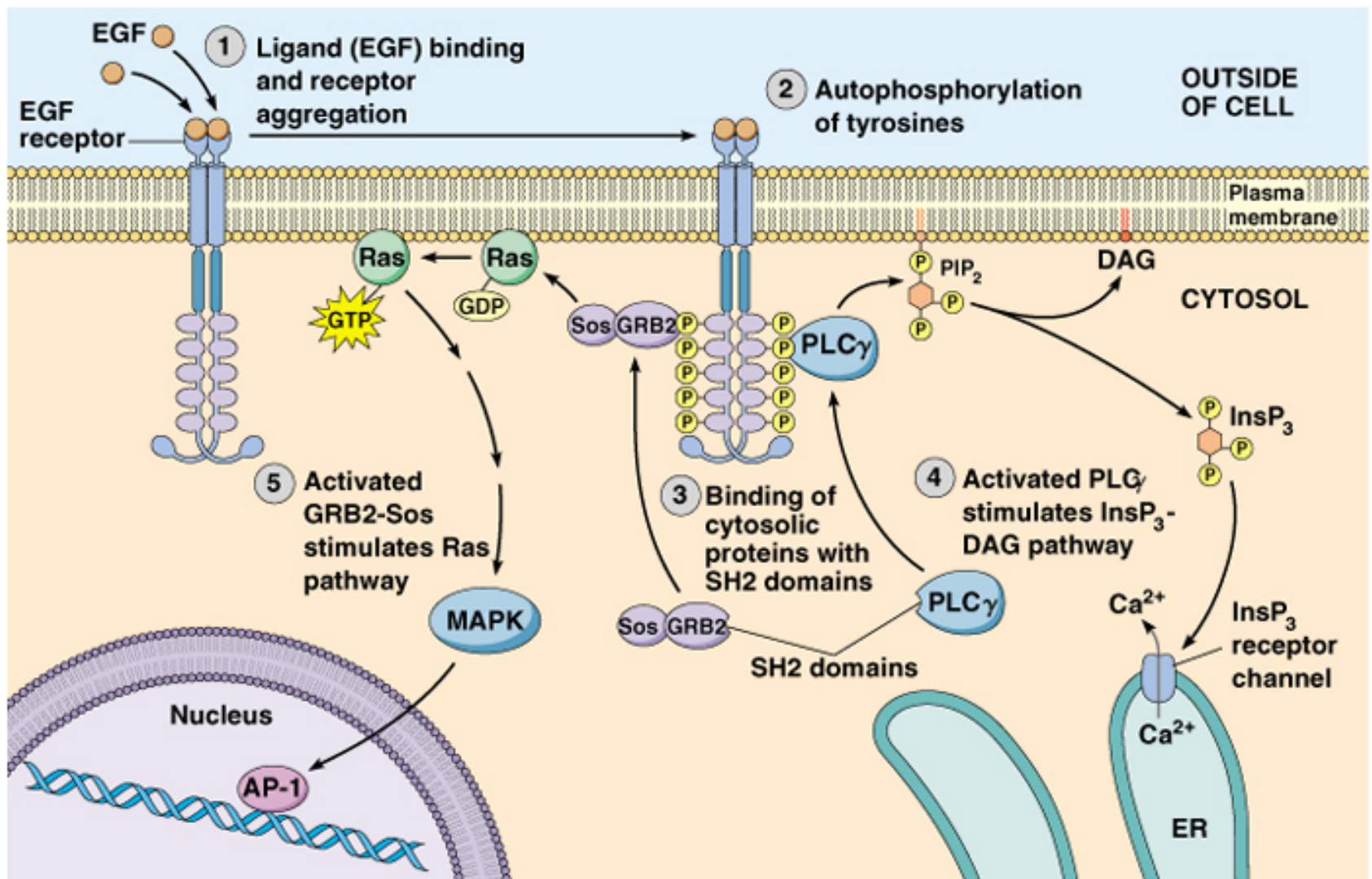
Copyright © 2001 Benjamin Cummings, an imprint of Addison Wesley Longman, Inc.

(b)

Copyright © 2001 Benjamin Cummings, an imprint of Addison Wesley Longman, Inc.

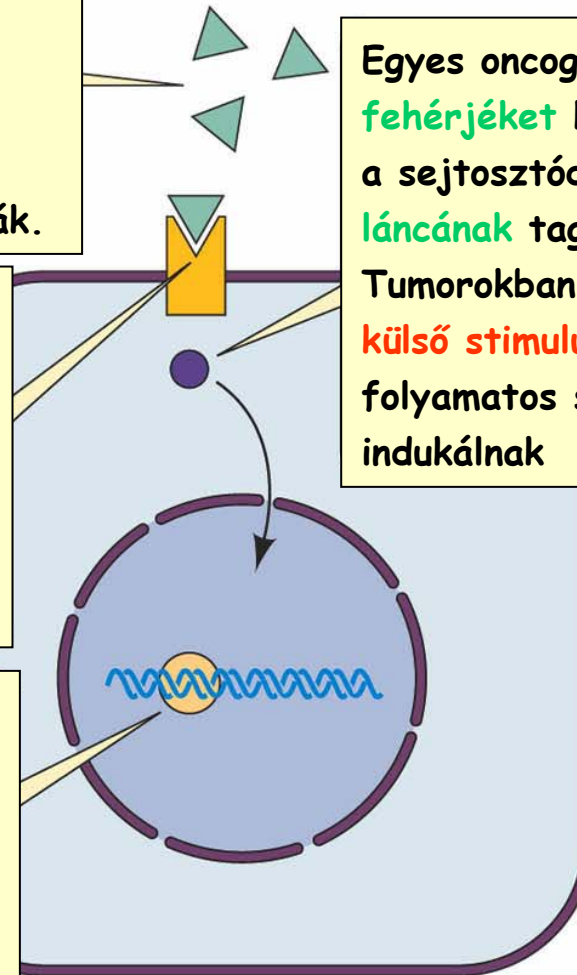

Szignalizáció és gyakorlati jelentősége

Egyes oncogének a sejtosztódást fokozó **növekedési faktorokat** termelnek.
Tumorokban a mutációk e növekedési faktorok **fokozott termelését** okozzák.

Egyes oncogének a sejtosztódást fokozó növekedési faktorok **receptorait** kódolják.
Tumorokban a mutáns receptor **ligand kötődése nélkül** is fokozza a sejtosztódást.

Egyes oncogének a sejtosztódásban részt vevő **transzkripciós faktorokat** kódolnak.
Tumorokban a mutáns transzkripciós faktorok **állandóan génjük promoteréhez kötöttek**.

Egyes oncogének olyan **fehérjéket** kódolnak, melyek a sejtosztódás **jeltovábbító láncának** tagjai.

Tumorokban a mutáns proteinek **külső stimulus nélkül is** folyamatos sejtosztódást indukálnak

Bizonyos tumor szuppresszor gének **sejt adhéziós/felismerő fehérjéket** kódolnak.

Tumorokban e gének mutációja a környező sejtekhez való **adhéziós képesség elvesztését** okozza.

Egyes tumor szuppresszor gének a **DNS repair-ben** részt vevő enzimeket kódolnak.

Tumorokban e mutáns proteinek nem töltik be szerepüket és a **mutációk száma jelentősen fokozódik.**

A tumor szuppresszor gének másik csoportja a **sejtciklus G1 fázisának gátlása** útján blokkolja a sejtosztódást. Tumorokban a mutáns proteinek **nem gátolják** továbbá az osztódás folyamatát.

